

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Žurnalistikos institutas

Kristina Aleksynaitė,

Žurnalistikos magistrantūros studijų programos studentė

Televizijos diskusijų laidos: ginčo modeliavimo metodai

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. dr. Ž. Pečiulis

VILNIUS, 2006

Aleksynaitė, Kristina

AI 85 Televizijos diskusijų laidos: ginčo modeliavimo metodai: magistro darbas / Kristina Aleksynaitė; mokslinis vadovas doc. dr. Ž. Pečiulis; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Žurnalistikos institutas. – Vilnius, 2006. – 65 lap: - Santr. angl. – Bibliograf.: p. 54-57.

UDK 791.5 (474.5)

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos televizijos diskusijų laidos, debatai, retorika, *realybės* televizija.

Magistro mokslo tiriamojo *darbo objektas* - debatai, diskusijų laidos, dialoginiai televizijos žanrai. *Darbo tikslas* – atskleisti, kaip per metus pasikeitė Lietuvos televizijos diskusinių laidų ginčo modeliavimo metodai ir kokią įtaką šie pokyčiai turėjo debatų populiarumui. *Pagrindiniai darbo uždaviniai:* apžvelgti debatų raidos istorinį kontekstą; susieti retorikos mokslą su televizijos debatų laidomis; apžvelgti, kokią įtaką debatai turi politikai; atlikti Lietuvos televizijos diskusinių laidų analizę; atskleisti, kokie ginčo modeliavimo metodai buvo naudojami prieš metus transliuotose Lietuvos debatų laidose; nustatyti, ar prieš metus Lietuvos debatai vadovavosi *realybės* televizijos principais; nustatyti, kokiais principais ginčas kuriamas šiandieniniuose debatuose; suformuluoti išvadas.

Naudojantis Lietuvos diskusinių laidų aprašomuoju – analitiniu bei lyginamuoju *metodais*, prieita prie *išvados*, kad Lietuvos televizijos debatai beveik nesivadovauja senovės debatų tradicijomis. Juose svarbesnę reikšmę turi įtikinimas, o ne problemos analizė, sprendimų ieškojimas. Debatų dalyviai vadovaujasi asmeniniais ir emociniais įrodymais. Darbe nagrinėtose 2005 m. Lietuvos diskusijų laidose ginčas modeliuojamas pagal *realybės* televizijos principus. Tuo metu rodytose Lietuvos diskusijų laidose - „TV forumas“, „Spaudos klubas“, „Sąmokslų teorija“ ir „Visuomenės interesas“ laidos procesas (ginčas, emocijos) užgoždavo nagrinėjamą temą. Laidose ginčas buvo modeliuojamas spalvingų asmenybių pagalba, suteikiant vedėjo funkcijas pašnekovui, kviečiant į studiją priešingų nuomonių atstovus, derinant vienos ir kitos nuomonės pašnekovų skaičių. Po metų debatų ginčo modeliavimo metodai pasikeičia. 2006 m. Lietuvos diskusijų laidos vis mažiau dėmesio skiria ginčui, prarandami *realybės* televizijos bruožai. Debatai tampa be emocijų, praranda „vaidybos ir vaidybos“ elementus. Kartais diskusijų laidose užsimezga spontaniškas ginčas, kuris nėra susijęs su tiesos ieškojimu. Laidos vedėjai, anksčiau savo klausimais, asmeninėmis savybėmis formuodavę ginčą, nepritarimo reakciją, šiandieną praranda šį bruožą. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didesnio populiarumo susilaukė tie debatai, diskusinės laidos, kurie nesivaikė *realybės* televizijos principų.

Magistro mokslo tiriamasis darbas gali būti naudingas komunikacijos mokslininkams, komunikacijos disciplinų dėstytojams, studentams ir Lietuvos televizijos diskusinių laidų kūrėjams.

TURINYS

Įvadas.....	5
1. Debatai: nuo Protagoro iki televizijos.....	9
1.1. Retorikos mokslas ir demokratija.....	9
1.2. Debatai – Viduramžių religijos ir mokslo dalis.....	13
1.3. Debatai komunikacijos technologijų kontekste	14
2. Debatų tradicijos Lietuvoje.....	17
2.1. Žanrų klasifikacija.....	17
2.2. Televizijos laikotarpiai.....	18
2.3. Pirmieji ginčai televizijoje.....	19
2.4. Diskusinės laidos <i>realybės</i> televizijoje.....	20
3. Politinis disputas televizijoje.....	22
3.1. Retorikos naudojimas ir piktnaudžiavimas.....	22
3.2. Politiniai ginčai – tikri ar surežisuoti?.....	25
3.3. Televizija – žvaigždžių kalvė.....	28
4. Ginčo modeliavimo metodai Lietuvos diskusijų laidose.....	33
4.1. Laidos vedėjas – pagrindinė debatų asmenybė	34
4.1.1. „Žaidybos ir vaidybos“ elementai diskusijoje.....	34
4.1.2. “Pavargę” laidos moderatoriai.....	40
4.2 Pašnekovui perleidžiamos ginčo formuotojo pareigos.....	41
4.2.1. Pašnekovų pasirinkimas - laidos sėkmė.....	42
4.2.2. Nelygios ginčo galimybės.....	44
4.3. Papildomi laidos elementai.....	47
4.4. Pokyčių įtaka laidų populiarumui.....	50
Išvados.....	51
Bibliografinių nuorodų sąrašas.....	54
Television debate: the technique of dispute.....	58
Priedai	
<i>1 priedas.</i> 2005 m. gegužės mėn. 25 populiariausios TV laidos.....	59
<i>2 priedas.</i> 2006 m. balandžio mėn. 25 populiariausios TV laidos.....	60
<i>3 priedas.</i> 2005 m. gegužės mėn. populiariausios TV3 laidos.....	61
<i>4 priedas.</i> 2005 m. gegužės mėn. populiariausios LTV laidos.....	62
<i>5 priedas.</i> 2005 m. gegužės mėn. populiariausios BTV laidos.....	63
<i>6 priedas.</i> 2006 m. balandžio mėn. populiariausios LTV laidos.....	64

Kartu su televizija atsirado [...] labai vangus dialogas, kurio gestai ir grimasos rodo giluminį įsitraukimą, bet „nieko nesako“ (McLuhan 2003, p. 315).

ĮVADAS

Jeigu vieną dieną įsijungę televiziją išvystume laidas, kuriose pasaulis rodomas tik iš teigiamos pusės, kuriose nėra pykčio ir ginčų, ar ilgai jas žiūrėtumėte?

Ginčas televizijoje – senas reiškinys, atėjęs iš radijo debatų. Posakis „ginče gimsta tiesa“ žinomas nuo Senosios Graikijos laikų, kuomet debatai padėdavo įrodyti tiesą. Debatai tuo metu turėjo išskirtinę reikšmę. Piliečiai patys gindavo save teismuose, diskutuodavo turgavietėse. Kiekvienas mokyklą lankantis vaikas turėdavo išmokti argumentuotai kalbėti bet kuriuo klausimu. Svarbiausias debatų tikslas būdavo tiesos išsiaiškinimas, tačiau ji buvo suprantama skirtingai.

Debatų tėvu laikomas graikų sofistai Protagoras. Sofistai jau tuomet pradėjo kalbėti apie poveikį klausytojams. Jie manė, kad tiesą arba netiesą lemia žmogus. [...] jie tvirtino, kad visuotinės tiesos nėra, todėl ir išmintį traktavo kaip individo sugebėjimą primesti priešininkui savo nuomonę, įtikinti kitą tuo, ką patys laiko tiesa (Gutauskienė 1999, p. 5).

Aristotelis manė priešingai. Jo nuomone, tiesa atskleidžiama tik pažįstant reiškinius, tiriant ginčytinus klausimus įvairiais aspektais. Šiais principais vadovavosi ir senovės romėnai. Sokratas, nors pripažinęs, kad tiesą atskleidžia žmonės, teigė, kad ji priklauso dievui.

Vienaip ar kitaip, televizijos diskusijų laidose tiesos ieškojimo tradicija išlieka. Dažniausiai per valandą bandoma surasti, kas yra teisingas, o kas ne. Tačiau drąsiai sakyti, kad ji šiandieną televizijoje yra svarbiausia, negalima.

Šiandieninėse televizijos laidose matome Sokrato palikimą (jo mokymo metodą): mokytojas (laidos vedėjas), apsimeddamas mažiau išmanančiu, bando sužinoti (išgirsti) teisingą atsakymą iš savo mokinio (pašnekovo), versdamas jį nuodugniai mąstyti ir rasti tinkamiausią sprendimą. Argumentų atrėmimą, iš kurio kyla ginčas, taip pat pradėjo propaguoti Sokratas.

Viduramžiais bei Renesanso epochoje (XI-XVII a.) disputu rėmėsi mokslas, nes tik ginčijantis, diskutuojant buvo galima apginti savo ir kritikuoti kitų idėjas (šiandieną išlikęs tik parodomasis mokslo darbų gynimas universitetuose).

XVII-XVIII a. debatų menas ypač populiarus tampa Amerikoje. Iki šiol diskusijos, vykusios lotynų kalba, imamos rengti angliškai.

Keičiantis komunikacijos technologijoms, keičiasi ir žmonių bendravimo įpročiai. Tarpasmeninio bendravimo kultūrą pakeičia raštas, rašytinį žodį – vaizdas ir garsas.

Amerikoje galime ieškoti televizijos debatų ištakų. Jie prasidėjo radijuje. Debatų pradžia televizijoje siejama su 1960-ųjų metų Johno F. Kennedy'io ir Richardo Nicxono prezidentų rinkimų kampanija. Po to televizijos debatai Amerikoje tampa itin populiarūs. Vėliau jie atkeliauja ir į Europą.

Lietuvoje debatų tradicija nėra sena. Pirmoji televizija Lietuvoje (1957 „Vilniaus TV“) buvo kuriama Lietuvai esant okupuotai Sovietų Sąjungos. Debatai Lietuvoje atsiranda kartu su Sąjūdžiu ir tautinio atgimimo judėjimu (1988 m.), todėl daug vietos programose skiriama politinėms aktualijoms (Pečiulis 1997, p. 50).

Šiandieną gyvename visuomenėje, kurioje laikas – didžiausia vertybė, bet kartu ir tironija¹. Dar sparčiau tobulėjant technologijoms ir keičiantis mūsų gyvenimo būdui, įpročiams, televizija nuolat taikosi prie jo. Vėliau televizija prieina prie intymumo. Tokią televiziją Ž. Pečiulis vadina *realybės* televizija (Pečiulis 2005 a, p. 11). Jos apraiškų galime pamatyti ir šiandieną.

Temos aktualumas. Šiandieną galima pastebėti, kad Lietuvos televizijos debatai praranda kai kuriuos *realybės* televizijos bruožus, kurie buvo matomi prieš metus rodytose Lietuvos televizijos diskusijų laidose. Šis, dar nenagrinėtas reiškinys, verčia ieškoti ne tik pagrindimo, bet ir priežasčių, lemiančių tokius pokyčius.

Kodėl Lietuvos debatai, turintys mažą televizijos debatų patirtį, vos perėmę *realybės* televizijos bruožus, juos praranda? Aktualu pažvelgti į šio reiškinio pasekmes ir perspektyvas.

Debatų laidos Lietuvoje nėra plačiai nagrinėjamos. Pامیرšta retorika, kaip pirmųjų debatų pagrindas, verčia žvilgtelti į šiandieninius Lietuvos debatus kitu aspektu. Šiame darbe taip pat bus nagrinėjama, ar televizija išlaikė nors dalį senųjų debatų tradicijų.

Darbe bus vartojamos šios sąvokos (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas 2005) - *debatai, diskusija, disputas* - kurios tiesiogiai arba sinonimiškai susiję su ginčo sąvoka.

Ginčas – tai savo nuomonės bei reikalų gynimas žodžiu, disputas.

Disputas – viešas mokslo, meno klausimų svarstymas.

Diskusija – viešas kokio nors dalyko svarstymas, aptarimas, ginčas.

Debatai – svarstymas, keitimasis nuomonėmis, ginčai.

Tyrimo objektas – debatai, diskusijų laidos, dialoginiai televizijos žanrai.

Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip per metus pasikeitė Lietuvos televizijos diskusinių laidų ginčo modeliavimo metodai ir kokią įtaką šie pokyčiai turėjo debatų populiarumui.

Šio darbo uždaviniai.

1. Apžvelgti debatų raidos istorinį kontekstą.
2. Susieti retorikos mokslą su televizijos debatų laidomis.
3. Apžvelgti, kokią įtaką debatai turi politikai.

¹ T. H. Eriksen knygoje „Akimirkos tironija“ aprašo, jog vis labiau esame tironizuojami laiko, todėl keičiasi ne tik mūsų gyvenimo būdas, bet aplinkui esantys dalykai. Kaip ir televizija.

4. Atlikti Lietuvos televizijos diskusinių laidų analizę.
5. Atskleisti, kokie ginčo modeliavimo metodai buvo naudojami prieš metus transliuotose Lietuvos debatų laidose.
6. Nustatyti, ar prieš metus Lietuvos debatai vadovavosi *realybės* televizijos principais.
7. Nustatyti, kokiais principais kuriamas ginčas šiandieniniuose debatuose.
8. Nustatyti, ar per metus įvykę Lietuvos debatų pokyčiai turėjo įtakos jų reitingams.
9. Išsakyti rekomendacijas.
10. Suformuluoti išvadas.

Darbo hipotezės.

1. Prieš metus Lietuvos diskusinės laidos ginčą formavo *realybės* televizijos principais.
2. Šiandieniniai televizijos debatai nebesivadovauja *realybės* televizijos principais.
3. Praradusios *realybės* televizijos principus, debatų laidos praranda savo populiarumą.

Tyrimo metodai. Iškeltiems darbo uždaviniams bei tikslams pasiekti darbe buvo naudojamas aprašomasis – analitinis tyrimo metodai. Tyrime buvo taikoma diskusinių laidų analizė, remiantis pirminiais šaltiniais - diskusinėmis laidomis bei jų auditorijos tyrimais. Taip pat naudojamas lyginamasis metodas, padedantis apibendrinti prieš metus rodytų bei šiuo metu išlikusių Lietuvos diskusinių laidų bruožus, juos palyginti.

Diskusinėmis laidomis galima vadinti pokalbių šou, tačiau darbe bus analizuojami tik debatai. Taip pat tos pokalbių laidos, kurios priskiriamos ne prie pramoginių, o informacinių žanrų ir kurios turi daugiausiai debatų savybių.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturios teksto dalys, išvados, bibliografinių nuorodų sąrašas, darbo santrauka anglų kalba bei priedai.

- *Pirmojoje dalyje* apžvelgiama debatų tradicija nuo jų atsiradimo – Senovės Graikijos laikų – iki televizijos. Ji skirstoma į tris atskiras dalis, kurios apima tris debatų periodus: 1) debatai Senovės Graikijoje; 2) debatai Viduramžiais ir Renesanso epochoje; 3) debatai ir komunikacijos technologijų kaita iki televizijos;
- *Antrojoje dalyje* aprašomi televizijos debatai – nuo jų atsiradimo iki Lietuvos televizijos debatų. Plačiau aptariamos *realybės* televizijos diskusinės laidos.
- *Trečioji dalis* skiriama politikos ir televizijos sąsajai aptarti. Apžvelgiama, koks politikos ir žiniasklaidos ryšys, kokią retoriką televizijos debatuose naudoja politikos atstovai. Nagrinėjama, kokiomis taisyklėmis vadovaujamosi debatuose dalyvaujantys politikai.
- *Ketvirtojoje dalyje* pateikiamas Lietuvos diskusijų laidų ginčo modeliavimo metodu tyrimas. Svarbiausi tyrimo objektai: 1) debatų vedėjai; 2) debatų dalyviai; 3) debatų žiūrovai; 4) neišnaudoti debatų elementai.

Literatūros apžvalga. Darbe naudojama lietuvių, anglų ir rusų literatūra.

Debatai komunikacijos kontekste apžvelgiami, naudojant M. McLuhano, T. Shirato ir S. Yell, R. Zeuschnerio teorijas.

Teorinėje dalyje vadovaujama didžiausių retorikos teoretikų darbais: A. Gutauskienės, R. Koženiausienės ir K. Stoškaus. Taip pat naudojamos M. Medhursto ir Th. Bensonso teorijos.

Nagrinėjant televiziją, naudojami daugiausia apie televiziją lietuvių kalba rašančio Ž. Pečiulio, taip pat G. Murdoco darbai.

Siejant politiką su žiniasklaida, naudojamos P. Bourdieu, P. Dahlgreno, L. Bielinio, M. Edelmano, B. McNairo, G. Murdoco teorijos.

Sąvokos aptariamos remiantis Dabartiniu lietuvių kalbos ir Tarptautinių žodžių žodynais.

Tyrime naudojamos diskusijų laidos, kurių prieiga internete yra www.tv.lt , www.lrt.lt.

1. DEBATAI: NUO PROTAGORO IKI TELEVIZIJOS

1. 1. Retorikos mokslas ir demokratija

Debatų tėvynėje – Senovės Graikijoje iškalba turėjo išskirtinę reikšmę. Kiekvieno politiko, sakančio kalbą savo oponentams ir visuomenei, svarbiausias tikslas buvo išmokti savo argumentais, kalbos būdu, gestais įtikinti kitus, kad jo pateikti pasiūlymai ar priešininko paneigimai yra teisingiausi. Atėnų demokratija reikalavo, kad balsuojantys nuspręstų, kokių veiksmų bus imtasi tam tikroje situacijoje. Politikui ar laisvam piliečiui tekdavo viešai kalbėti miesto tarybose ir įtikinti balsuojančiuosius priimti jo pasiūlymą. Ar įtikinimas pavykdavo, jis matydavo tiesiogiai iš jo klausančiųjų reakcijos.

Net kariai turėdavo mokėti ginčytis, nes ginčas parodavo jo karingumą. Žodiniai susidūrimai buvo reikalingi ne tik įtikinimui, apsigynimui, žygių išaukštinimui, įrodymui, t. y. praktiniams tikslams pasiekti, bet ir kovingumui parodyti (Stoškus 1996, p. 7).

Kaip surasti tinkamus argumentus, išreikšti savo mintis, įvaldyti dialogo techniką ir stilius, mokė retorika. Tai mokslas apie įtikinimo būdus, taikomus ne tik iškalbos, bet ir visokiausio žanro tekstams, kurių autoriai siekia efektyvios, arba paveikios, komunikacijos (Koženiauskiene 2001, p. 15). R. Koženiauskiene teigia, kad retorika yra masinės komunikacijos teorijos dalis, kuri dažniausiai vadinama įtikinamos komunikacijos teorija (Koženiauskiene 2001, p. 15).

Nuo Platono ir Aristotelio laikų retorikos mokslas buvo svarbi žmogaus išsilavinimo dalis. Senovės graikams ir romėnams ji buvo reikalinga studijoms ir mąstymui, nes formavo žmonijos gebėjimą gyventi visuomenėje. Retorikos [...] dėka žmonija galėjo įsiamžinti, svarstyti savo problemas ir spręsti, kokiomis normomis ir vertybėmis vadovausis, nenaudojant prievartos. Įtikinamos kalbos buvo priemonė, kurios dėka žmonės galėjo samprotauti kartu, pateikti savo idėjas diskusijos dalyviams, ir siekti pritarimo, svarstant socialinius, kultūrinius ir politinius sprendimus (Medhurst 1984, p. vii).

Senovės graikai mokėsi įtikinimo meno – retorikos. O tie, kurie įtikinamai kalbėdavo, buvo vadinami oratoriais. *Oratorius* (lot. orator – kalbėtojas, sakytojas) – retorius (gr. rhetor – kalbėtojas, iškalbos mokytojas), kalbėtojas, kalbantysis, adresantas (vok. adressant – siuntėjas), informacijos siuntėjas, retorinis subjektas, retorinio diskurso autorius, viešosios kalbos autorius, kalbos kūrėjas (Koženiauskiene 2001, p. 20)

Įtikinimas Senovės Graikijoje buvo laikomas mokslu, todėl visiems buvo žinomos taisyklės, kuriomis turėdavo vadovautis kiekvienas, dalyvaujantis diskusijoje.

Geras oratorius turėdavo (Stoškus 1996, p. 6-7):

1. Gerai išmanyti dalyką, dėl kurio teikiami pasiūlymai.

2. Mokėti naudotis įvairiais įrodymo būdais (pavyzdžiais, liudijimais, loginėmis formomis, dokumentais).
3. Būti įgudęs kalbėti aiškiai, gyvai, vaizdingai, sklandžiai, taisyklingai, išraiškingai.
4. Būti geros reputacijos, doras, protingas, patrauklus.
5. Justi klausytojų būsenas (jausmus, nusiteikimus) ir sugebėti į jas reaguoti (prie jų prisitaikyti arba jas pakeisti).

Antikos laikais diskusijų pagrindinė paskirtis buvo surasti tiesą – tinkamą sprendimą. Svarbiausia būdavo savo teisumu įtikinti ne visus klausytojus, o bet daugumą jų. Tokie politiniai debatai Senovės Graikijos laikais buvo demokratijos įrodymas.

K.Stoškus pateikia tris dalykus, kurių turėdavo atsisakyti politikai, kad būtų priimtas tinkamiausias sprendimas (Stoškus 1996, p. 17):

- 1) pretenzijų nugalėti;
- 2) pripažinti diskusijų partnerio teisę turėti savo požiūrį ir savo interesus;
- 3) būti pasirengusiam daryti kompromisus.

Jeigu Senovės Graikijoje diskusijos dalyviams nepavykdavo susitarti, sprendimai būdavo perduodami trečiųjų teismui – nešališkiems *arbitrams*, kad jie priimtų teisingus sprendimus. Arbitru (lot. *arbiter* — tarpininkas, stebėtojas, teisėjas) vadinamas tarpininkas, trečiųjų teismo teisėjas, renkamas šalių susitarimu arba skiriamas įstatymo nustatyta tvarka (Tarptautinių žodžių žodynas 2001, p. 62).

Iš dalies arbitrais galėtume pavadinti šiandieninius diskusinių laidų vedėjus, nors jie neišsprendžia ginčo. Veikiau jų funkcijos (problemos apibendrinimas, pagrįstų argumentų pakartojimas) primena arbitro pareigas. Tačiau apibendrinimas taip pat gali būti subjektyvus, nes žurnalistui ne visada pavyksta išlikti objektyviam.

Nors, kaip teigia K. Stoškus, diskusijų vadovui, moderatoriui diskusijų pabaigoje praveru aptarti visas nuomones, palyginti jas, išryškinti bendrumus, panašumus, skirtumus ir atkreipti dėmesį į naujai iškeltas problemas, tačiau televizijos debatuose tai daroma ne visuomet. Pasitaiko atvejų, kad iš diskusijos negavę reikiamų rezultatų – tiesos ar sprendimų būdų – žurnalistai neturi ką apibendrinti. O kiekvienam diskusijos dalyviui suteikiamas žodis kartais dar labiau supainioja žiūrovą.

K. Stoškus teigia, kad teorinės diskusijos sudaro sąlygas susidurti įvairiems požiūriams ir išbandyti jų patikimumą. O kad to būtų galima pasiekti, privalu laikytis atitinkamų diskutavimo taisyklių (Stoškus 1996, p. 20).

1. Visų pirma, reikia laikytis etiketo reikalavimų, įpareigojančių gerbti diskusijų partnerius, saugančių jų teises reikšti savo požiūrius ir ginti juos, kritiškai vertinti visus svetimus požiūrius.

2. Antroji taisyklė nurodo, kad galima naudotis tik teoriniais (ne autoritariniais, psichologiniais įtaigojimo būdais) įrodinėjimais, pagrindžiančiais dėstomą žinojimą;

3. Taip pat negalima tiesos ieškojimo diskusijų paversti varžybomis arba tarpusavio kompromisų ieškojimu.

Tačiau Senovės Graikijoje buvo naudojamos ir kitokiais įrodymų būdais. Tuo metu gyvenęs oratorius Demostenas didesnę dėmesį skyrė tokiam kalbėjimo stiliui, kuris labiau akcentuodavo ne turinį, o kalbėjimo būdą. Jis ištarė frazę „gestai, gestai ir dar kartą gestai!“ ir savo kalbose naudodavo daugybę patetišku retorinių klausimų, sušukimų, kreipimusi į auditoriją, vaizdingai gestikuliuodavo rankomis. Aristotelis ragino oratorius imti pavyzdį iš aktorių, „gebančių sukelti žiūrovams katarsį“ (Koženiauskienė 2001, 35 p.).

Ciceronas mokė romėnų oratorius kalbėti ir elgtis kaip aktoriai. Tokį oratoriaus kalbos būdą pradėjo peikti Kvintilianas. Jis teigė, kad iš aktoriaus galima pasimokyti tarimo, o vaidyba oratoriui yra nereikalinga. Oratoriaus balsas, judesiai, mimika, laikysena turi būti tokie, tarsi tai būtų jo žodžių ir minčių tęsinys, natūralus papildymas (Koženiauskienė 2001, 35 p.).

Retorikos teorijos mokslai skirstomi į kelias rūšis. Kalbant apie televizijos diskusijas, vertėtų paminėti intenciją, dispoziciją ir akciją. *Invecija* (lot. inventio) – argumentų ir įtikinimo būdų radimo mokslas. *Dispozicija* (lot. dispositio) – tikslingas ir logiškas teksto išdėstymo ir sukomponavimo mokslas, atsižvelgiant į jo rūšį, žanrą, kalbėjimo situaciją, tikslus ir būsimą auditoriją. *Akcija* (lot. acto, pronuntiatio) – tai balso, tarsenos, intonacijų moduliavimo, akcentų, laikysenos, gestų, mimikos mokslas (Koženiauskienė 2001, 25 p.).

Disputas ir diskusija nėra retorikos dalis. Dažniausiai šie terminai priskiriami mokslinio bendravimo būdai, kur „svarbiausia yra tiesa, o ne poveikis kitiems“ (Stoškus 1996, p. 7). Retorikos mokslas taip pat moko įrodinėjimo, diskusijų technikos, tačiau čia svarbiau ne tiek keliamos problemos analizė, bet įtikinimas.

Griežtą ribą tarp retorikos ir filosofijos, įtikinimo ir įrodymo nubrėžė Sokratas ir sofistai. Pastarieji buvo retorinės kultūros pagrindėjai. Sofistai sudarė teorines ir praktines prielaidas filosofiją paversti retorika, o retoriką - pergale suinteresuotomis varžybomis (Stoškus 1996 p. 8-9). Sokratas – diskusijų ir teorinių ginčų meistras – atmetė sofistų propaguotą retoriką, kaip įrodinėjimo būdą ir pasirinko tokį, kuris rėmėsi teoriniais įrodinėjimais.

Tuo metu susiklostė trys retorikos rūšys - *politinė*, *teisinė* (skirta gynybai ir kaltinimui teismuose) ir *epideiktinė* (gr. epideiksis - parodymas) - išaukštinamoji, iškilmingoji, parodomoji. Taip pat ir trys iškalbai taikomi kalbėjimo stiliai - paprastasis, dailusis ir aukštasis (didingasis, kilnysis, aukštinamasis) (Stoškus 1996, p. 10).

Politinė iškalba padėjo sukurti susitarti sugebančią demokratinę visuomenę, epideiktinė - suformuoti ir palaikyti graikiškąją vertybių hierarchiją, o teisinė - prisiekusiųjų teismą. Visur

reikėjo įtaigių ir įtikinančių kalbų, stimuliuojusių retorinės eristikos atsiradimą ir reikalavusių nuolatinės oratorių polemikos (Stoškus 1996, p. 10).

Sokratas retorinę eristiką transformavo į teorinę. Taigi, Senovės Graikijoje radosi mokslas apie ginčą - *eristika* (gr. *eristike techne* – ginčo menas) (Stoškus 1996, p. 7). Diskusijose, debatuose, susitikus dviem ar daugiau skirtingų požiūrių turinčioms pusėm, be ginčo apsieiti būdavo sudėtinga. Ginčas, kivirčas, rungtynės, varžybos graikiškai reiškia *eris* – menas ginčijantis apginti savo teiginį ir pasiekti, kad jį pripažintų, dažnai padeda sukurti tiesos regimumą, nors jos nėra (Vaitkevičiūtė 2004, p. 288).

Žodis *eris* atkeliavo iš graikiško mito apie deivę Eridę – Nakties dukterį ir karo dievo Artėjaus palydovę, visur sėjančią nesantaiką. Tai ji pametė nesantaikos obuolį šauniosioms Olimpo deivėms – Herai, Atėnai ir Afroditei, - kurių tarpusavio kivirčas išprovokavo įvykius, sukėlusius garsųjį Trojos karą. Ginčo menas – tai apvaldytas, sureguliuotas, taisyklėmis sunormintas kivirčas; tai kivirčas, paverstas varžybomis, kurias reprezentuoja kita, geroji, Eridė (Stoškus 1996, p. 7).

Graikai pirmieji suvokė, kad ginčas nėra savaiminis dalykas, jo reikia mokytis, todėl sukūrė skirtingas pokalbių technikas (kaip ir retorika, turėjusi savo taisykles), kuriomis buvo galima įtikinti, išaukštinti, apsiginti ar įrodyti.

Retorinės eristikos transformacija į teorinę reiškė ne tik naujos ginčo formos, išsaugotos Platono ir Ksenofonto dialoguose, atsiradimą, bet ir savitos ginčo etikos gimimą (Stoškus 1996, p. 12). Šios etikos vienas iš bruožų buvo savianalizė, diskusija su savimi. Sokratas visiškai atmetė retorinės įtaigos elementus ir siūlė nešališką diskutavimo būdą, neprimetantį kitam svetimos nuomonės, bet suteikiantį galimybę pačiam išsiaiškinti tiesą. Sokratas taip pat išaukštindavo kitus diskusijų dalyvius, „kad nebūtų užgauta žmogaus savigarba ir sutrikdytas tiesos ieškojimas“ (Stoškus 1996, p. 12). Kuomet sofistai skatino nugalėti ir dominuoti ginčiuose, Sokratas tai kritikavo.

Kalbant apie Lietuvos diskusijų laidas, svarbu aptarti retorikos mokslą, nes jos apraiškų matome televizijoje. R. Koženiausienė teigia, kad net ir moderniausiose viešosios komunikacijos darbuose dauguma idėjų ir nuostatų yra atkeliavusių iš tradicinės retorikos. Aiškiai matyti, kad diktorius, laidų vedėjas, TV bei radijo žurnalisto socialinės bei visuomeninės funkcijos, lingvistinė, etinė, estetinė ir kūrybinė erdvė daugeliu atvejų sutampa su oratoriaus (Koženiausienė 2001, p. 40).

Anot R. Koženiausienės, oratoriumi šiandieną vadinamas kiekvienas kokias nors auditorijai kalbantis žmogus, netaikant jam jokių kitų kvalifikacinių kokybinių kriterijų (Koženiausienė 2001, p. 21). Diskusinių laidų vedėjus bei jų dalyvius pagal šį apibrėžimą galėtume vadinti oratoriais. Tačiau jie skirtingai naudoja iškalbos meno principus, formuoja ginčą, todėl įdomu, kaip tai įtakoja laidos populiarumą (plačiau apie tai bus kalbama 4 skyriuje).

Šiandieninė situacija verčia manyti, kad šiandieninės televizijos diskusijos vadovaujasi ne disputo, diskusijų, o retorikos taisyklėmis. Svarbesnis tampa įtikinimas, o ne problemos analizė, sprendimų ieškojimas. Kyla abejonės, ar šiandieninių diskusijų dalyvius galime vadinti polemikos atstovais, ar tiesiog oratoriais. O galbūt, kaip ir Senovės Graikijos oratoriai, taip ir Lietuvos debatų dalyviai, vieni dėmesį skiria turiniui – argumentams, kiti – įtikinamai iškalbai.

1.2. Debatai – Viduramžių religijos ir mokslo dalis

Esminis debatų permainų lūžis įvyko sunykus demokratijai. Ji ėmė remtis atstovaujamosios demokratijos principu, todėl piliečiai nebedalyvaudavo, priimant įvairius sprendimus.

Viduramžiais bei Renesanso laikotarpiu (XI-XVII a.) disputu ėmė remtis jau nebe politika, o visas mokslas. Tik debatų dėka buvo galima apginti savo ir kritikuoti kitų idėjas.

Viduramžiais keitėsi ir retorikos funkcijos, ji tapo religinio ugdymo dalimi. Teologai, mėginantys skelbti ir ginti krikščionišką tikėjimą, privalėjo mokytis dialektikos, kuri virto loginio įrodinėjimo menu (Stoškus 1996, p. 13). Viešai diskutuodavo jau nebe politikai, bet teologai. Keitėsi ir diskusijų tikslai. Buvo siekiama ne įrodyti savo naujas tiesas, bet pagrįsti jau turimas, kažkieno išsakytas ar užrašytas.

Prie tokio tiesų pagrindimo būdo prisidėjo vienas žymiausių scholastų - P. Abelardas. Jo dėka ginčo mokslas tapo logika. Būtent ja remiantis būdavo atskiriami tinkami įrodymai nuo netinkamų. Ginčas, diskusija buvo laikomi tais pokalbio būdais, kurie būtini Šventajam Raštui studijuoti ir įvairioms problemoms spręsti. Šiais ginčais reikėdavo ginti krikščionybės teiginius ir kartu įrodyti savo požiūrį. Kaip teigia K. Stoškus, ir racionalioji teorija turėjo teorinio ginčo požymius (Stoškus 1996, p. 15).

Ginčas gali būti teorinis ir buitinis. Kad jis netaptų buitiniu žmonių susirėmimu, Viduramžiais diskusijos taip pat turėdavo tam tikras taisykles, kurių griežtai reikėdavo laikytis.

Anot K. Stoškaus, teorinio ginčo taisykles daugiausia lemia pasirinkto mokslo pobūdis ir iškelta problema (jos negalima pakeisti kita problema ar pereiti prie asmeninių santykių aiškinimosi), argumentavimo taisyklingumo reikalavimai. Kas ketina varžytis dėl pažiūrų, turi laikytis teorinio ginčo reikalavimų (Stoškus 1996, p. 15-16).

Diskutuojant nebūdavo galima gudrauti, sukčiauti ar pataikauti. Disputo dalyviai turėdavo vienas kitą laikyti lygiaverčiais partneriais ir negalėdavo vienas kitam nurodinėti, mokyti ar auklėti.

Viduramžiais būdavo išskiriami tik kompetentingi diskusijos dalyviai. Diletantai bei kiti, nežinantys diskusijų taisyklių ar nesuvokiantys, apie ką kalbama, neturėdavo teisės diskutuoti.

Tačiau šiandieninės televizijos diskusijose pasitaiko dalyvių, galinčių kalbėti apie visas gyvenimo sritis. Kai laidoje problemą bando išspręsti kelių socialinių grupių atstovai, yra teigiamas bruožas. Kiekvienas jų atlieka savo vaidmenį – profesionalo, gyventojų ar analitiko. Tačiau, kai profesionalo pozicijas užima „visažinė asmenybė“, diskusija išsigimsta. Šiandieną laidose pastebime ne vieną dažną svečią, mokantį kalbėti televizijai tinkama kalba. Tačiau kyla abejonės, ar tas pats žmogus gali būti ir ekonomikos, ir kultūros ir politikos žinovas? O tikrasis specialistas nekviečiamas į laidą arba jį užgožia ryškesnės asmenybės.

Viduramžiais, priešingai, nei Senovės Antikoje, diskusijomis buvo bandoma įrodyti jau suformuluotas tiesas, o ne jas surasti. Šiandieninėse televizijos laidose dalyviai iš anksto turi savo nuomones apie tam tikras problemas, reiškinius. Diskusijoje jie bando tai pagrįsti, įrodyti. Nors diskusijos iš politinės sferos persikelia į mokslą, jos dalyviai, kaip ir anksčiau, privalo laikytis tam tikrų taisyklių.

1.3. Debatai komunikacijos technologijų kontekste

Žvilgtelkime į debatus komunikacijos technologijų kontekste. Pirmajai komunikacijos fazei, vadinamajai ausies kultūrai, buvo būdinga bendravimo dinamika, kolektyvizmas, informacijos asmeniškumas (Pečiulis 2003). Raštu pakeitus tiesioginį bendravimą, komunikacija tampa netiesioginė, išnyksta informacijos perdavimo ir priėmimo vienamomentiškas, nėra fizinio kontakto. Su abėcėlės atsiradimu dingsta ištarto žodžio ekspresija. Kalba tarsi sustingsta neutralių ženklų pavidalu (Pečiulis, 2003). Audiovizualinė žiniasklaida, viena vertus, gražino natūralaus kalbėjimo formas, kita vertus, dialogą pakeitė vienpusiu transliavimu (Pečiulis 2004 b, p. 61). Komunikacijos pokyčiai, kintant jos technologijoms, pakeitė ir žmonių bendravimą.

Televizijos pokyčius – perėjimą prie intymumo – lėmė komunikacijos technologijų kaita. Vaizdo kameros ir interneto hibridizacija paskatino naują intymumo raišką, susiejančią stebimojo ekshibicionizmą ir žiūrovo vojerizmą (Pečiulis 2005 a, p. 3). Įdomu tai, kad vienais pirmųjų intymumo viešinimo televizijoje ženklais laikomi praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje pradėti rodyti psichologiniai ir pokalbių šou (Pečiulis 2005 a, p.4)

Kol žmogaus kalba buvo vienintelis būdas perteikti svarbias žinias, retorikos pagrindas buvo susijęs su tam tikromis kalbėjimo ir rašymo taisyklėmis. Tačiau atsiradus laikraščiams, žurnalams, radijui, televizijai, internetui, filmams, retorika įgavo kitokią pobūdį. Visi išvardinti dalykai šiandieną turi savo retoriką, kiekvienas skirtingai. Antikos laikais retorikos gebėjimai, kaip buvo formuluojami diskursai, turėjo platų apibrėžimą ir savas taisykles. Šiandieną skirtingų medijų gebėjimai parodo

įvairias retorines galimybes ir pasirinkimus, kai kuriuos unikalius, kitus – susijusius su viešosiomis kalbomis ir kitomis medijomis (Medhurst 1984, p. vii-viii).

Televizija, kaip ir filmai, galėjo perteikti vaizdo, garso, emocijų dinamiką, besikeičiančią erdvę bei laiką ir suteikti pasakojimui „tikrovę“. Kaip radijas, televizija galėjo peržengti sienas, perteikti žinią milijonams klausytojų bei žiūrovų vienu metu ir sukurti dalyvavimo pojūtį. Tačiau priešingai, nei televizijos pirmtakai, ji nuo pat savo pradžios reiškė intymiąją mediją (Medhurst 1984, p. 1). Todėl ir televizijos retorika taikėsi prie intymumo, o debatai įgavo kitas funkcijas – ne ieškoti tiesos, o greičiau parodyti, kaip ji ieškoma.

Perkėlus oratorinį meistriškumą į televiziją, įtikinimo menas įgauna visai kitokias formas. Komunikacijos teoretikai pastebi, kad televizijoje tas pats sakinytis gali įgauti visai kitokias formas bei reikšmes, nei žmonėms bendraujant tiesiogiai. Televizijos tinkamumas procesams, o ne tvarkingai supakuotiems produktams paaiškina neviltį, į kurią daugelį žmonių įstumia televizija, ėmusi spręsti politinius klausimus. [...] nes ji netinka aktualiems klausimams ir griežtai apibrėžtoms kontraversiškomis temoms. [...] kai kas mano, kad televizija, kaip vėsi medija, įvedė tam tikrą *rigor mortis* į politikos gyvenimą. Būtent ypatingas publikos išitraukimas į televiziją paaiškina, kodėl ši medija nesugeba nagrinėti aktualių klausimų (McLuhan 2003, p. 297).

Pamažu televizijoje atsiranda „vaidybos ir žaidybos“ elementai (Pečiulis 2005 a, p. 11), kuriais ima naudotis politiniai veikėjai. Antikoje, nors ir būdavo naudojami įvairūs pagražinimo, meilikavimo būdai, jie būdavo įrėminti į tam tikras taisykles ir lengvai identifikuojami, piktnaudžiavimas jais taip pat nebuvo leistinas. Šiandieną dažnai matome pastangas šiais būdais paveikti auditoriją labiau, nei argumentų pateikimo ir atrėmimo būdais.

R. Koženiauskiene teigia, kad šiandieninė retorika siekia kuo didesnio natūralumo, vengia patetikos, per didelio gestikuliacijos ir teatriškos mimikos (Koženiauskiene 2001, 37 p.). Tačiau retorikos pagimdytą patetiką, teatrališkumą perėmė *realybės* televizija (Pečiulis 2005 a, p. 11), atmetusi šio mokslo taisykles ir sukūrusi „hibridą“, galintį įgyvendinti tam tikrų grupių, asmenų interesus.

K. Stoškus teigia, kad ginčai, skirti įvairiems žmonėms (publikai), reikalauja retorinių sugebėjimų, o ginčai, adresuoti specialistams, žinovams – protu patikrinamų įrodymų. Šiandieną matoma tendencija, kad televizijoje ginčas tarnauja publikai, o ne specialistams.

Televizijoje atsiranda ir interpretavimo galimybės. Kaip teigia B. McNairas, šiuolaikinėse liberaliose demokratijose visuomenės informavimo priemonės atlieka ne tik pažintines informacijos skleidimo funkcijas, bet ir interpretatyvinę funkciją - analizuojant, vertinant ir komentuojant (McNair 1999, p. 73).

Anot B. McNairo, auditorijos nariai, priešingai, nei anksčiau, kviečiami laisviau pasisakyti debatų metu. Jis teigia, kad anksčiau debatai tiesioginio eterio metu, kuomet dalyvaudavo politikai ir jų rinkėjai, buvo supančiojami daugybe taisyklių. Tuo tarpu dabar žmonės ėmė jaustis labiau lygūs su politikais. Kaip pavyzdį B. McNair pateikia Amerikos pokalbių laidų, kuriose varijuoja žmonių išpažintys, pagausėjimą. Taip pat jis mini, kad Didžiojoje Britanijoje pokalbių laidos tapo gyvybingesnės ir labiau nenuspėjamos.

Laidos vedantysis bendrauja su auditorija agresyviau, nei anksčiau, kartais trikdydamas nepasiduodantį dalyvį pasislėpti po „politinėmis gudrybėmis“ ir skatinantį atsakyti į klausimą aiškiau ir atviriau. [...] Naujos programos [...] ieško naujų būdų, kaip pateikti viešus debatus televizijoje, kad jie būtų kartu informatyvūs, mokomieji ir pramoginiai (McNair 1999, p. 83).

Pasak jo, šiandieną auditorija kviečiama kalbėti laisviau, nei anksčiau (balsavimai debatų pabaigoje). Lietuvoje situacija po truputėlį keičiasi. Televizijos debatų laidose grįžtamojo ryšio lieka vis mažiau: į studiją nebekviečiami žiūrovai, mažai skambinančiųjų tiesioginio eterio metu. Išlikęs tik balsavimas po laidos.

Antikos laikais ginčas buvo demokratijos įrankis, padėdavęs surasti tinkamiausią sprendimą, tiesą. Oratoriai privalėdavo laikytis tam tikrų taisyklių. Iš jų šiuolaikiniai debatai perėmė tas, kurios padeda įtikti publikai. Viduramžiais ginčas pereina į mokslo sritį. Ypač reikalingas jis tampa jau suformuotoms krikščioniškoms ideologijom pagrįsti. Televizijos debatuose matome šią, jau esamų tiesų, pagrindimo tradiciją. Naujaisiais laikais diskusija ir ginčas, persikėlę į televiziją, praranda daugumą savo ankstesnių formų ir reikšmių. Pastebimas perėjimas iš mokslinio lygmens prie butinio, kalbama ne specialistams, o visuomenei. Šios išvalgos leidžia spėti, kad šiandieninės debatų laidos perėmė tam tikras retorikos mokslo taisykles ir jas suformavo pagal savo specifiką. Toliau pateiktame tyrime šis teiginys bus nagrinėjamas plačiau.

2. DEBATŲ TRADICIJOS LIETUVOJE

2.1. Žanrų klasifikacija

Kintant televizijai, jos funkcijoms, vaidmenims, žanrų klasifikacija taip pat keičiasi. Keičiasi ir jų ribos, todėl apibrėžti diskusinių laidų žanrines ribas nėra lengva.

G. Laurence'as giminingas laidas skirsto į mikrožanrus. Debatai, diskusijos ir pokalbių šou priskiriami informacijos makrožanrui. Plačiąja prasme – nevaidybinės programos, siauresne – tiesiogiai (arba nedelsiant) perduodama informacija apie aktualius įvykius (Pečiulis 2004 a, p. 189).

Taip pat šios laidos išspraudžiamos ir į *svarbiausių interesų laidų* rėmus. Į šią grupę G. Laurence'as mėgina sudėti laidas, netelpančias į kitų rėmus – populiarėjančius teatralizuotus debatus bei informacijos ir pramogos mišinio laidas. Vėliau pokalbių, realybės ir informaciniai šou bus pavadinti infošou makrožanru (Pečiulis 2004 a, p. 190).

Pagal G. Laurence'o pateikiamus pranešimo tipus (Pečiulis, 2004 a, p. 187), diskusijų laidoms galėtume priskirti naujienas (informacija apie aktualijas), dokumentiką (įvykių, kuriais domisi visuomenė, analizė), mokymus ir patarimus (demonstruojama, aiškinama, pateikiami konkretūs patarimai), taip pat asmenybes (atskleidžiama privati, intymi informacija apie žmogų) ar informacijos mišinį (lengvo stiliaus ir tematikos informacija, įvairenybės). Taigi, matome, kad diskusijų laidos gali turėti daugybę pranešimo tipų ir tuo pačiu metu pasakyti apie daugybę skirtingų dalykų.

Tokie įvairiapusiški gali būti ir laidos pateikimo būdai, kuriuos nurodo G. Laurence'as (Pečiulis, 2004 a, p. 187). Debatuose matome *žodinę improvizaciją* (įvairios pasikeitimo nuomonėmis formos), *atvirąją liniją* (pastangos megzti dialogą su žiūrovu telefono skambučiais, balsavimu), *didaktinį demonstravimą* (pastangos paaiškinti (žodžiu ar vaizdu)) įvykio, reiškinio ar proceso veikimo dėsningumus), *dokumentiką* (realių situacijų demonstravimas, procesų raidos parodymas ar aptarimas) ar *žurnalą* (įvairių temų pristatymas vienoje laidoje, išlaikant vientisumo išpūdį (sieja vedėjas, dekoracijos, rubrikos)).

Televiziniai debatai – tai vienkartinio demonstravimo laidos (pagal L. Fonnet programų klasifikaciją) arba „kasdienio televizijos programų meniu laidos“ (Pečiulis 2004 a, p. 186). *Vienkartinio demonstravimo laidos* skirtos kasdieniams televizijos poreikiams: jos atitinka televizijos formato reikalavimus (26, 52 minučių trukmės), yra serijinės (rodomos nuo vieno iki septynių kartų per savaitę). Tokia produkcija paprastai gaminama konkreto kanalo reikmėms ir nėra tiražuojama (Pečiulis 2004 a, p. 184).

Diskusijų arba debatų laidose naudojamas *tiesioginių transliacijų* formato principas (Pečiulis 2004 a, p. 192), veiksmas, kuris bus rodomas tiesiogiai, iš anksto surepetuojamas, surežisuojama laidos struktūra: laikas, temos variacijos, klausimų, reportažų pateikimas, vedėjo elgesys, pašnekovų vaidmenys.

2.2. Televizijos laikotarpiai

Televizijos gyvavimą galime dalinti į tris laikotarpius: visuomeninių transliuotojų monopolį (paleo-televiziją – 6-9 dešimtmečiai), laisvų komercinių televizijų atsiradimą (neo-televiziją – 9d.) ir šiandieninę televiziją (*realybės* televizija) (Pečiulis 2005 c).

Esant visuomeninių transliuotojų monopoliui, dialogas, diskusija buvo neįmanomi dalykai. Televizija sprendė, ko reikia auditorijai, jautė pareigą informuoti, auklėti, šviesti (Pečiulis 2004 b, p. 65). Televizija, taip traukianti žiūrovus kaip naujovė, kartu atstumia juos, nesuteikdama atgalinio ryšio galimybės. Ji orientuojama ne pagal auditoriją, niekas nedaro televizijos monitoringo, niekam neaišku ir neįdomu, kas patinka žmonėms. Televizija padeda įgyvendinti atvirus ar paslėptus valdžios institucijų siekius, suteikia tribūną politikos ir kultūros elitui, kuris vienintelis sprendžia, ko reikia auditorijai” (Pečiulis 2005 b, p. 1).

Neo-televizija priartėja prie paprasto žmogaus, „deklaruojamas įvairių visuomenės sluoksnių suartėjimas” (Pečiulis 2004 b, p. 66). Televizija atlieka taikytojos vaidmenį, padeda megzti trūkinėjantį visuomenės narių dialogą. Į šį dialogą įtraukti užribyje buvę asmenys pripažįstami visaverčiais visuomenės nariais (Pečiulis 2004 b, p. 66). Anot Ž. Pečiulio, neo-televizija tampa paprastų piliečių ir elito, vartotojų ir gamintojų, politikų ir piliečių mediatoriumi (Pečiulis 2004 b, p. 66). Taigi, diskusija tampa įmanoma, dėmesys vis labiau kreipiamas į paprastą žmogų.

Atgavus nepriklausomybę ir LTV praradus laidų transliavimo ir rengimo monopolį, pasikeičia ir televizijos koncepcija. Itin svarbu tampa patraukti auditorijos dėmesį. LTV stengėsi mažinti politinių laidų skaičių, geriausiu laiku ėmė rodyti filmus, populiarias programas, pradėjo transliuoti reklamą” (Pečiulis 1997, p. 50). LTV pradeda kurti savo serialą „Giminės”, kuris tampa itin populiarus, specializuotas laidas tam tikrai auditorijai („Po savo stogu” – skirta kaimo gyventojams), daugėja žaidimų, pokalbių šou, serialų. Atsiradusios komercinės televizijos dar labiau stengiasi priartėti prie žmogaus kasdieninio gyvenimo, susijusio su jausmais (LNK „Pasimatymas”), humoru (LNK „Dviračio šou”), svarbi tampa žiūrovo pozicija, jo patirtis (LNK žaidimas, reikalaujantis žinių – „Taip.Ne.”). Taigi ne tik Europoje, bet ir Lietuvoje televizijoje monologą keičia dialogas, dėmesys krypsta į eilinį žmogų, jo problemas, išgyvenimus.

Įstatymų numatytas ar kitaip apibrėžtas transliuotojų pareigas, kurias Ž. Pečiulis vadina formalioju instituciškumu, keičia neformalusis instituciškumas – stilistinė šiuolaikinių televizijų raiškos priemonė, kuomet mėginama veikti politinius procesus, tampama socialinių grupių tarpininku, siūloma parama valstybinėms ir visuomeninėms organizacijoms. Pasitelkdama komunikacines galias ir atsižvelgdama į visuomenės pokyčius, televizija mėgina dubliuoti įstaigų, organizacijų, tarnybų veiklą, eksperimentuoja burdama uždaras žmonių grupes (Pečiulis 2005 b).

Vis labiau artėjama prie įvairių visuomeninių grupių dialogų, pagalbos televizijoje, realybės šou, įvairių programų formų, kuomet žmogaus privatumas, jo asmenybė tampa itin aktualūs televizijai.

2.3. Pirmieji ginčai televizijoje

Lietuvoje debatų tradicija nėra sena. Pirmoji televizija Lietuvoje (1957 „Vilniaus TV“) buvo kuriama Lietuvai esant okupuotai Sovietų Sąjungos. Todėl tuo metu vyravo propagandinės laidos, kurių negalima vadinti diskusijomis. Debatai atsiranda kartu su Sąjūdžiu ir tautinio atgimimo judėjimu (1988). Daug vietos programose skiriama politinėms aktualijoms, Seimo posėdžių ir spaudos konferencijų transliacijoms (Pečiulis 1997, 50 p.). Debatuose akcentuojamos išsilaisvinimo idėjos.

Viena ryškiausių laidų tuomet buvo „Veidrodis“, kuriame pirmą kartą buvo kalbama apie skaudžius įvykius (Rainių tragedijas). Štai ką apie „Veidrodi“ rašo Ž. Pečiulis: „Šioje laidoje pirmą kartą per TV kalbėjo kunigas, pirmą kartą viešai buvo parodytas tremtinių susitikimas. Buvo išmėgintos ir technologinės naujovės. „Veidrodis“ po ilgų cenzūravimo metų sugrąžino tiesiogines transliacijas, pradėti rengti TV tiltai, apklausos telefonu“ (Pečiulis 2000, p. 233-234).

Laidoje „TV forumas“ (šį pavadinimą debatams pasiskolina viena dabartinių televizijų) pirmą kartą per televiziją pasirodė Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nariai (Pečiulis 2000, p. 234). Šią laidą vedė apžvalgininkas Č. Juršėnas, vėliau ji buvo pervadinta „Atgimimo banga“ ir buvo transliuojama pastoviai.

Po metų atsiranda diskusijų laidos „Dialogai“, „Už ir prieš“, „Veidai“ (tuo metu užimančios vietą populiariausių laidų penketuke). Tačiau pamažu, kaip pamatysime, buvę itin populiarios, atgimimo diskusijos televizijoje taps ne tokiomis patraukliomis. Žiūrovai vis labiau pageidauja pramoginių, muzikinių laidų, humoro, spektaklių, pasakojimų apie užsienį (Pečiulis 2000, p. 237).

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, politinių laidų skaičius mažėja, debatų tematika taip pat keičiasi. Sugriovus visuomeninės televizijos monopolį ir pradėjus kurtis komercinėms (1992 m. TELE-3, 1993 m. BTV ir Litpoliinter, po kurios bankroto, prabėgus 2 metams, atsiranda LNK), televizijos programos kardinaliai keičiasi, atsiranda nauji žanrai.

Į diskusinę laidą „Politikos klubas“ (1993 m. LTV) kviečiami partijų atstovai. Itin įdomiu pavadinimu laidą „Kas geresnio, premjere?“ 1993 m. pradeda transliuoti LTV, vėliau – „...Prieštarauk!“ (1995 m. vedėjas R. Paleckis), „Paskutinė kryžkelė“ (1996 m. į LTV pereina iš radijo), „Detektorius“ (1997 m. transliuoja iš TELE-3, vedėjai – R. Valatka ir L. Pociūnienė, vėliau laida pereina į TV3 ir pavadinama „Kitas kampas“).

Diskusinių laidų skaičius didėja: atsiranda J. Čekuolio proginė, skirta rinkimams laida „Ringas“ (BTV), N. Pumprickaitės ir D. Lukoševičiaus „Raudonoji linija“ (LNK). Tačiau šios diskusinės laidos nebuvo tokios populiarios, kaip pramoginės. Vis dėlto pokalbių šou galėjo džiaugtis

gausia auditorija. Televizijos programų kūrėjams teko imtis priemonių, kurios paverstų jas patrauklesnėmis. Pamažu debatuose imami komponuoti realybės, „žaidybos ir vaidybos elementai“ (Pečiulis 2005a, p. 11), kuriais siekiama sudominti auditoriją.

Kaip matome, Lietuvoje debatai formuojasi kartu su politinėmis permainoms, todėl jų kontekstas pereina į laidų turinį. Nenuostabu, kad šiandieniniai debatai neapsieina be politikos, kad ir kokias temas nagrinėtų žurnalistas, vienas iš laidos dalyvių visuomet būna asmuo, atstovaujantis politinei erdvei.

2.4. Diskusinės laidos *realybės* televizijoje

Cituodamas P. Charaudeau'o, Ž. Pečiulis apibūdina „realybės“ televizijos debatus. Klasikiniai debatai, kuriuose svarbiausia – sprendimų ieškojimas, virsta teatralizuotu pokalbių šou, kuriame svarbesnis išorinis ginčo procesas, nei turinys (Pečiulis 2004 a, p. 191).

Ž. Pečiulis „realybės“ televiziją sieja su modernia konkurencija (Pečiulis 2005). Joje matome pastangas sieti politinį, pilietinį, privatų gyvenimą į vieną ir laidas daryti patraukliomis didesniai skaičiui žiūrovų. Pavyzdžiui, diskusijų laidose kalbant bet kuria tema, dalyvauja ir politikai, ir piliečiai, ir tam tikrą socialinę grupę atstovaujantys žmonės, ir asmenybės, turinčios tvirtą poziciją. Kiekvienas atstovauja tam tikrą žmonių grupę, arba, kaip sako Ž. Pečiulis, atlieka savo vaidmenis. Tačiau dažnai tie vaidmenys susimaišo, imama kalbėti apie politiko privatų gyvenimą, piliečio priklausymą politinei partijai, ar kuriai nors visuomenės grupei.

Kviesdama įvairių socialinių grupių atstovus, televizija kuria tiesioginės demokratijos įvaizdį, deklaruoja ginanti žodžio laisvę, visuomenės interesą (Pečiulis 2005 b, p. 5). Vis gi, anot Ž. Pečiulio, deklaruojama žodžio laisvė, tiesioginės demokratijos idėjos tampa vienu iš pelno siekimo būdų.

Žiniasklaida politikams suteikia daug galimybių tapti populiariais, viešinant savo asmeninį gyvenimą, puikiai valdant iškalbos meną, suvokiant, kad televizijoje svarbu ne gebėjimai analizuoti problemą, o vaidinti savo vaidmenį, kuris atitiktų daugelio žmonių lūkesčius. Rinkimų kampanijos metu televizija atlieka didžiulį vaidmenį, pagal kurios scenarijų privalo vaidinti jame dalyvaujantys, taigi ji įtakoja demokratijos procesus.

Intymiąją televiziją galima laikyti visuomenės problemų simptomu. Masinės komunikacijos kanalai mezga nutrūkusius visuomenės narių ryšius, suteikia pripažinimo viltį atsidūrusiems visuomenės užribyje. Per konkrečius atvejus atskleidžiamos dominuojančios visuomenės raidos tendencijos, formuojamos socialinės normos ir vertybės (Pečiulis 2005b, p. 7).

Televizijoje kuriama „realybė“: įtakojami demokratijos procesai, žmonių gyvenimo būdas, realybė rodoma pagal televizijos nustatytas taisykles (nesigilinama į tai, kas gali būti neįdomu, bet iš esmės yra svarbu), o žiūrovai ją priima kaip tikrovę. Technologijos ne tik formuoja realybės vaizdinius, bet ir keičia žmonių požiūrį į privatumą ir viešumą.

Galima prisiminti pirmųjų realybės šou atsiradimą ir žmonių reakciją. Dar taip neseniai bijoję Lietuvoje kalbėti apie asmeninius dalykus, šiandieną pasakojame tai viešai, siekdami sukurti savo įvaizdį pagal televizijos principus.

Kuo dažniau politikai, psichologai, kitų sričių specialistai pasirodo televizijos ekrane, tuo didesnė sėkmė ir populiarumas jiems garantuojami. Žmogus, užimantis tam tikras pareigas visuomenėje, norėdamas pelnyti piliečių simpatijas, turi susitaikyti, kad jo gyvenimas turi būti viešinamas. *Peršviečiamumo* principas realizuoja visuomenės teisę žinoti apie politiko ar pareigūno asmeninį gyvenimą, reglamentuojamą įstatymo ar savanorišką privatumo atsisakymą (Pečiulis 2005a, p. 3). Kitaip tariant, žmonės pasitiki tuo, kuris „nieko“ nuo jų neslepia.

Anot Ž. Pečiulio, plintant technologijoms, stebėjimas vaizdo kameromis ir internetu tampa atviros visuomenės bruožu. Vis labiau televizija panardina į žaidimą, kurį žaidžiame visi: balsuojama tiesioginio eterio metu už vieną ar kitą dalyvį, rašomi atsiliepimai ir nuomonės internetu ar telefono žinutėmis, televizija įtraukia diskutuoti ir domėtis dalykais, kurie gyvenime gali reikšti tik pramogą.

„Realybės“ televizija stengiasi aprėpti kuo mišresnę auditoriją. Tai daroma sintezuojant tris realybės atspindėjimo būdus: *autentiką* (pokalbių šou ir ankstyvųjų realybės šou tradicija), *fikciją* (situacijų komedijos, muilo operos, jaunimo serialai), *pramogą* (žaidimai, vaidybiniai ir muzikiniai žanrai). Kuriama skirtinga panašios koncepcijos stilistika: *kasdienybės banalumas* (uždarų erdvių koncepcija), *išmėginimai* (negyvenamos salos koncepcija), *profesionalus darbas* (žvaigždės kūrimo koncepcija) (Pečiulis 2005 a, p. 10).

Kaip matome, pokyčiai veja vienas kitą, o jų neperpratusios televizijos programos tampa nebeįdomios ir praranda savo auditoriją, todėl debatai/diskusinės laidos yra priverstos keisti savo principus į naujus, padiktuotus *realybės* televizijos.

Realybės televizijoje visose laidose pabrėžiamas „paprasto“ žmogaus gyvenimas, jo problemos. Būtent jis tampa svarbiausiu laidų personažu. Jis atsiranda žiniose, dalyvauja diskusijų laidose, jo pagalba kuriama realybė. Šiandieninė televizija keičia mūsų stereotipinį požiūrį, formuoja mūsų pomėgius, įtraukia į naujas saviraiškos galimybes, keičia kai kurių žmonių gyvenimus. Ji dalyvauja demokratijos procesuose, įtakodama politinius procesus, formuodama visuomenės nuomonę. Ne tik visuomenės veikėjai, bet ir paprasti piliečiai, dalyvaudami *realybės* televizijoje, privalo paklusti jos taisyklėms, nes atsiranda galimybė, jų neįvykdžius, gauti ne naudą, o bėdą. Ji keičia mūsų požiūrį į žmogaus intymumą, privatumą.

3. POLITINIS DISPUTAS TELEVIZIJOJE

3.1. Retorikos naudojimas ir piktnaudžiavimas

Politinis disputas yra retorikos dalis, nes jo tikslas – įtikinti, priversti klausytojus pritarti kalbėtojo požiūriui. Užuo primetus savo nuomonę, siekiama gauti pritarimą ir paramą, o vėliau (kalbant apie politikus) ir balsuotojų palankumą. U. Eco teigia, kad retorika yra sąžiningas įtikinimo menas, kurio metu argumentus išsakantis žmogus turi visą laiką juos peržiūrėti, pergaltoti, ar jie tinka, galbūt kai kuriuos reikia atmesti, pripažinus, kad jie nėra tinkami. Taigi, retorika yra įtikinimo menas, kuris reiškia supratimo kūrimą (Eco 1994, p. 105).

Kad debatai taip pat priskiriami prie įtikinimo meno, teigia R. Zeuschneris. Jis įtikinimo kalbas skirsto į keturias rūšis: įtikinimo (politiko priešrinkimine kalba siekiama įtikinti, kad jis – geriausias kandidatas į postą), skatinamąsias (skatinama imtis tam tikrų veiksmų, pavyzdžiui reklama, kuri skatina nupirkti prekę), sutvirtinamąsias arba įkvėpimo (komandos treneris prieš varžybas skatina žaidėjus būti entuziastingesniems ir pasitikėti savo jėgomis), ir galiausiai lieka debatai ir vieša argumentacija (Zeuschner 1997, p. 292).

Pasak R. Zeuschnerio, debatuose gali dalyvauti dvi priešingos pusės ir daugiau. Jo manymu, sąveika tarp daugiau, nei dviejų skirtingų pozicijų, teikia mažiau pasitenkinimo publikai, nes ji turi mintyse išlaikyti atskirų dalyvių savitumą. Kaip pavyzdį R. Zeuschner pateikia priešrinkiminiuos debatus, kuriuose dalyvauja skirtingų partijų atstovai. Visi jie tikisi pergalės, todėl labiau demonstruoja savo gerąsias savybes, nei dalyvauja debatuose. Nors viešąją argumentaciją autorius sugretina su debatais, tačiau jie skiriasi savo dalyvių skaičiumi. Čia jau dalyvauja po keletą skirtingas grupes atstovaujančių dalyvių, pavyzdžiui kaip valdžios atstovų susitikimas su visuomene.

Būdas, kuriais buvo bandoma efektyviai savo žinia pasiekti klausytojus, Aristotelis pavadino įrodymais ir suskirstė į tris dalis: asmeninius įrodymus – *ethos*, emocinius įrodymus – *pathos* ir loginius įrodymus – *logos*.

Pasak R. Zeuschnerio, šios kategorijos padeda analizuoti įtikinimo kalbas. Asmeniniai įrodymai vyksta tuomet, kai norima sako klausytojams padaryti įtaką, „naudojant asmenines savybes – erudiciją/kompetenciją, pasitikėjimą, dinamiškumą (energiją) ir savo gerą valią“ (Zeuschner 1997, p. 293).

Pathosas arba emocijos padeda klausytoją įtraukti, sužadinti jo reakcijas. Pasak R. Zeuschnerio, įtikinėtojai dažnai naudoja humorą, baimę ir pasididžiavimą. Tyrimai rodo, kad emocinis įrodymas, *patosas*, turi didelės įtikinėjimo galios. Juose pažymima, kad emocijas geriausia derinti kartu su tvirtais samprotavimais, kad klausytojas ne tik „jaustų“, bet ir suprastų tavo žinutę (Zeuschner 1997, p. 295).

Autorius teigia, kad emociškai įtikinėjant, veiksminga pasakoti patraukiančias dėmesį istorijas ar pavydžius, kurie turėtų būti trumpi ir aiškūs, apibūdinantys kelias idėjas. Tai gali būti anekdotas ar juokinga asmeninė patirtis. Tačiau tuo nereikėtų piktnaudžiauti, nes dauguma klausytojų, turinčių didesnę išsilavinimą ir išprusimą, reikalauja faktinės informacijos ir loginės interpretacijos, prieš pateikiant bet kokius savo pasižadėjimus (Zeuschner 1997, p. 295).

Pasak R. Zeuschnerio, *logos* remiasi faktais, pagalbine logine medžiaga ir samprotavimų procesu, kurie padeda suformuoti logines išvadas. Šiuo atveju priskiriami ir priežastiniai tvirtinimai apie tai, kaip dėl vienos priežasties, atsirado tam tikras rezultatas.

Taip pat R. Zeuschneris mini ir neformalų samprotavimą. Mes panaudojame tam tikrą informaciją (pagrindas) ir susiejame su išvada (tvirtinimu), naudojant tam tikrus principus (pateisinimas, garantija). Pavyzdžiui tavo draugai mėgsta tam tikrus ledus (pagrindas), todėl išreiškiama išvada, kad tai puiki vieta, kur galima nueiti po kino (tvirtinimas), nes draugai dažniausiai neklysta (pateisinimas). Jeigu draugų nei vienas klausytojas nepažįsta, toks samprotavimas bus atmestas. Autorius pataria apsvarstyti savo asmenines savybes, kurios padės įtikinti, pavyzdžiui, ta pati religija, moralė, etika ar politinės vertybės. Nepripažįstantys tų pačių vertybių, klausytojai nebus linkę įtikėti pateikiamais teiginiais, todėl autorius pataria apeliuoti į jų vertybes (R. Zeuschnerio 1997, p. 296-297).

U. Eco pažymi, kad egzistuoja ir kita retorikos reikšmė, kuomet stokojant argumentų, pasislepiama po pompastiškais žodžiais. Pasak autoriaus, „išsigimusi retorika“ vartojama tuomet, kai kalboje naudojamos plačiai paplitusi nuomonė, kurią sunku sukritikuoti be galimybės ilgiau pasvarstyti ir priešingas nuomones (Eco 1994, p. 106).

Retorika šiais laikais įgavo visai kitą suvokimo prasmę. Ji greičiau siejama su pompastiškais, skambiais pasisakymais, kuriuose nėra gilios prasmės, tik gražbyliavimas. Antikinė ir Viduramžių retorika turėjo griežtas taisykles, taip buvo išvengiama gražbylyščių. Retorika kaip įtikinimo menas turėjo būti paremtas visų pirma argumentais.

Aristotelis diskursus skirstė į tris rūšis: teismų, svarstymų ir *epidiktinius* (ang. kl. *epidictic*). Pastarieji naudojami ką nors giriant arba kaltinant. Svarstymų diskursai neatsiejami nuo politinių ir profesinių sąjungų. Tokiose diskursuose svarbu tampa įtikinti auditoriją, kodėl būtina kažką daryti arba nedaryti, nes nuo to priklausys kokia ekonominė ir politinė ateitis jos laukia (Eco 1994, p. 103).

U. Eco teigia, kad prieš diskusiją, kurioje bus sprendžiama, kas yra tiesa, o kas ne, visų pirma turi būti iškelta prielaida, po kuria seka gudrūs argumentai. Prielaida nėra aksiomas, tai – tik nuomonė, tačiau ji turi būti priimtina kitai pusei ir auditorijai. Konfrontuojančių priešininkų diskurso užduotis – argumentų dėka parodyti nuomonių priimtinumą auditorijai, kad būtų galima atitinkamai padaryti išvadas.

Autorius pabrėžia, kad žurnalistas neturi sakyti pagrindinių prielaidų, vos tik jis išsako savo nuomonę ir nori, kad būtų priimtos tam tikros išvados. Jis dažniausiai naudoja priimtina nuomonę, kad įtikintų auditoriją/skaitytojus galimais padariniais. Arba jis pareiškia nuomonę, kuri nėra visuotinai priimtina taip įtikinamai, kad ji tampa nenuginčijama. Ir trečiasis būdas – argumentai pateikiami kaip nei išgalvoti, nei paradoksalūs pavyzdžiai, bet sudaryti šiuolaikinių debatų pagrindo ir svarstomi *tribuna politica* laidoje (Eco 1994, p. 105).

Apie du tūkstančius metų retorikos mokslininkai žinyuose kaupė argumentus, kuriuos tinkamai naudodavo, kad nebūtų sudaroma bendra, visuotinė nuomonė iš karto. U. Eco pateikia du Parelmano pavyzdžius, kurie gali sukelti konsensuą ir kuriais šiandieną piktnaudžiauja debatuose dalyvaujantys politikai. Vienas jų – „tu privalai tai daryti, nes dauguma žmonių tai daro“ (kiekybės matas), kitas – „niekas taip nedaro, jeigu tu taip darysi, tu pasipriešinsi srovei“ (kokybės matas) (Eco 1994, p. 106). Tokie argumentai, kuriuose dominuoja kiekybės ir kokybės matai, padeda sulaukti palankių atsakymų ir emocionalių reakcijų.

Trečioji blogybė, atkeliavusi į mūsų dienų retoriką – netinkamas retorinių figūrų naudojimas, kartais – nepelnytas jų atsisakymas. Metaforos, metonimijos, oksimoronai, kalambūrai ar kitos retorinės figūros padeda kalbančiajam, pavyzdžiui, familiarius žodžius ištarti kitu būdu, neįžeidžiant auditorijos ir neprarandant orumo. Jos taip pat suteikia sakiniui daugybę papildomų reikšmių, taip įgaunamas auditorijos palankumas. Anot U. Eco, šios figūros taip pat gali užkariauti „aptingusią“ auditoriją, patraukti jos palankumą.

Tačiau dažnai imama jomis piktnaudžiauti, kuomet diskusijos dalyvis nori paslėpti įvykio arba problemos esmę, kurią žino tik keletas žmonių arba išsisukti iš gėdingos ir painios situacijos.

U. Eco pastebi dar vieną politinės retorikos minusą. Debatuose dalyvaujantys politinių partijų atstovai, vos pradėję vadovautis televizijos diktuojamomis taisyklėmis, supanašėja. Autorius pateikia pavyzdį, kuomet dvi visiškai skirtingos Italijos partijos – Liberalų bei Krikščionių demokratų – pasirodžiusios televizijos debatuose, tampa labai panašios. Žinodamas, kad kalba skirtingai publikai, kiekvienas kalbėtojas stengiasi sušvelninti savo kritiką, parinkti daugumai tinkančius argumentus, kiek galima daugiau naudoti visiem gerai žinomus terminus. Galiausiai kiekvienas palinksta į nuosaikius argumentus ir, nepaisant visų partijų skirtumų, išryškėja jų nuomonių vienodumas (Eco 1994, p. 109).

U. Eco išskiria dar keletą retorikos išsigimimo atvejų, kai ja imama piktnaudžiauti, pamirštant tikrąją jos paskirtį. Vieną iš jų autorius vadina „žalinga beprasmybe“, kuomet politikai, užuot kalbėję apie savo asmeninius uždavinius, naudoja tokius išsireiškimus, kaip „valdžia turėtų paskubėti ir išspręsti šią problemą“. „Naudojami ne sudėtingi, o gerai suprantami, ne nemalonūs, o migloti ir išsisukinėjantys atsakymai“ (Eco 1994, p. 110).

Kitas „išsigimusias“ retorikos pavyzdys – kuomet posakiai formuluojami tam, kad „paslėptų rizikingus, nesaugius sprendimus ar politines nuomones“ (Eco 1994, p. 110). Politikai pasitelkia į

pagalbą įvairius posakius, naudoja retorines figūras, kurios padeda ne išraiškingai kalbėti, o kartais paslepia reikšmes (ne visi politikui žinomi žodžiai ar terminai aiškūs jo rinkėjui).

Komunikacijos teoretikai pripažįsta, kad politinis disputas yra retorikos dalis, nes abiem atvejais pagrindinis tikslas – įrodyti – išlieka. Tačiau politikai, nevaržomi griežtų taisyklių, kaip tai būdavo anksčiau, ima piktnaudžiauti retorika. Naudodami gražius žodžius, retorines figūras, jie išsisukinėja nuo nepatogių klausimų, savo iškalba pataikauja auditorijai. Retorinės figūros nepelnytai užmiršamos tuomet, kai politikai ima kalbėti familiariai. Toks ginčas – nepagarba auditorijai.

3.2. Politiniai ginčai – tikri ar surežisuoti?

B. McNairo teigimu, žiniasklaida konstruoja politinę *realybę*, auditorijai pateikdama tai, kas „iš tiesų svarbaus“ tuo metu vyksta politikoje.

Ji įterpia politinio gyvenimo įvykius į pasakojimo rėmus, kurie padeda juos papasakoti kaip naują istoriją. Šie rėmai neatsiranda iš karto suformuoti, vos tik žurnalistas to imasi, be abejo, jie plėtojami bėgant laikui, sąveikaujant ir varžantis tarp skirtingų žiniasklaidos priemonių, įvairių veikėjų/aktorių². Dar gi, tokie konkuruojantys rėmai siaurėja, nyksta, kol lieka vienas dominuojantis (McNair 1999, p. 73). B. McNairo teigimu, taip gimsta prasmė ir politinė „realybė“.

Kaip pavyzdį autorius pateikia dviejų opozicinių partijų istoriją, kuomet žiniasklaidos dėmesio akiratyje 1992 metais po rinkimų atsiduria Didžiosios Britanijos Konservatorių partija. Žiniasklaidoje atsiradęs straipsnis dėl šioje partijoje esančių jos narių nesutarimo, paskatino kitas žiniasklaidos priemones apie tai kalbėti. Žurnalistai, rodydami šios partijos problemas, tuo pačiu metu lygino su Leiboristų partija, kuri buvo nušviečiama itin teigiamai. Galiausiai dominuojanti tema, autoriaus vadinamaisiais „realybės rėmais“ tapo tai, kad Konservatorių partija atsidūrė ties smukimo, neišvengiamai artėjančio pralaimėjimo riba. Tai pavyzdys, kaip žiniasklaida konstruoja neigiamą arba teigiamą partijos įvaizdį – „realybę“.

Taip pat autorius teigia, kad pirmieji istorijos nešėjai elgiasi kaip „viešumo partizanai“, traktuodami politinius dalykus vienaip ar kitaip, suvokdami savo, kaip nuomonės skleidėjų, rolę. Vėliau istorija apipinama įvairiausiais kitais variantais.

Televizija ne tik diktuoja savo taisykles, bet ir veikia svarbius procesus visuomenės gyvenime. Kodėl televizija tokia svarbi politikams? L. Bielinis teigia, kad televizija – pagrindinė politinės dramos teatro scena (Bielinis 2002, p. 4). Televizijos įtaka šandieninei visuomenei didžiulė, todėl geras politikas, norėdamas būti įtakingu, mėgiamu, siekiantis ne ramaus būvio, o aukštos politinės karjeros,

² Autorius naudoja anglišką žodį *actor*, kuris į lietuvių kalbą išvertus reiškia *aktorius, artistas, veikėjas dalyvis*, ne atsitiktinai. Šiandieniniai žurnalistikos teoretikai dažnai politinius veikėjus, pasirodančius žiniasklaidoje vadina aktoriais, pabrėždami, kad jie elgiasi pagal tam tikras žiniasklaidos diktuojamas taisykles, kartu nepamiršdami savųjų „sėkmės“ taisyklių.

stengiasi ja pasinaudoti. Politika ir televizija – tai dvi sritys, kurios XXI amžiuje nebegali be viena kitos atskirai egzistuoti.

Neišvengiamai keičiantis televizijai, artėjant prie vadinamosios *realybės* televizijos, keičiasi ir turinys. Ilgi politikų pašnekesiai, gili problemos analizė, neįdomūs, „bambantys“ veidai šioje inertiškoje visuomenėje vargu ar patrauktų auditorijos dėmesį. Šiandieninis žmogus nori emocijų, konflikto, intensyvaus veiksmo. Todėl, norint atkreipti žiūrovo dėmesį, televizija turi patraukliai režisuoti debatus šiandieniniam žmogui, kuris, greitai pripranta prie tokio emocijomis pri(per)pildytos žinių teikimo technikos. O ir televizijos laidų reitinguose pirmauja ne analitiniai žanrai, o pramoginės laidos.

Diskusijų laidoje be politikos ir jos atstovų apsieiti turbūt neįmanoma. Kokią tematiką besirinktų laidos autorius, visuomet ji yra susijusi su valstybe, taigi – jos politika vienu ar kitu klausimu, įstatymais ir jų leidėjais. Nedalyvaujant politinę sferą atstovaujančiam asmeniui, vis tiek kalba krypsta politikos link. Televiziją, o ypač diskusines laidas, galime vadinti politinių procesų terpe. O kaip vyksta šie procesai, priklauso nuo laidos vedėjų.

Dabar politinės iniciatyvos tampa veiksmingos tik tada, kada jos perdirbamos pagal informacinės dramaturgijos taisykles ir įgyja teatro šablonus atitinkančius kontūrus bei siužetą. Taigi masiškai išviešinamos elgesio ir vertinimų matricos, šablonai, klišės, stereotipai tampa neatsiejama mūsų supratimą apie realybę garantuojančia nuosavybe (Bielinis 2002, p. 5). Štai ką apie *realybės* televiziją rašė L. Bielinis, pabrėždama tendenciją, kad realybė ne rodoma, o modeliuojama, ne atspindima, o vaidinama.

Ši tendencija jau buvo žinoma M. McLuhanui, prieš daugiau nei trisdešimt metų įžvelgusiam sąsajas tarp televizijos, teatro ir kino. Lygindamas šiuos du objektus, autorius aktoriams vadina ir teatro darbuotojus, ir televizijos laidų vedėjus. Štai kaip jis lygina:

Televizijos prodiuseris pasakys, kad kalbai televizijoje nereikia tokio skrupulingo tikslumo kaip teatre. Televizijos aktoriui nereikia skirti tiek reikšmės savo balsui ir sau. Televizijoje vaidyba yra itin intymi, nes žiūrovas įtraukiamas į ypatingą veiklą – užbaigti arba „užpildyti“ televizijos vaizdą. Taigi aktorius turi būti labai spontaniškas, o tai netiktų kinui ir neturėtų prasmės teatro scenoje. Mat žiūrovai dalyvauja vidiniame televizijos aktoriaus gyvenime taip pat aktyviai, kaip išoriniame kino žvaigždės gyvenime. Techniniu požiūriu medija linkusi būti stambaus plano medija. Stambus planas, kine naudojamas siekiant šokiruoti, televizijoje yra gana įprastas dalykas. Ir jei blizgi televizijos ekrano dydžio nuotrauka pakankamai detalai parodys tuziną veidų, tuzinas veidų TV ekrane tebus neryški dėmė (McLuhan 2003, p. 304-305).

McLuhanas teigia, kad žmogui, einančiam į televiziją sukurti vaidmenys (ypač politikams) gali turėti labai daug įtakos. Jis teigia, kad būtent įvaizdis gali nulemti politinę karjerą. Autorius kaip

pavyzdį pateikia 1960-ųjų debatus, vykusius prieš pat Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento rinkimus, kuomet kovėsi du varžovai – R. Nixonas ir Johnas F. Kennedy.

McLuhanas, žvelgdamas į televizijos ekraną ir analizuodamas kandidatų sukurtus įvaizdžius prognozavo, kad rinkimus laimės Johnas F. Kennedy. Jis buvo teisus. Autoriaus manymu, nesėkmingas įvaizdis yra tas, kuris nepalieka vietos žmogaus vaizduotei. Jis priskiriamas tam tikrai klasei, kalba vienodai, yra nuspėjamas. Vėsi televizijos medija negali susitaikyti su tipiškumu, nes tai sužlugdo visą žiūrovų veiklą – „užverti“ arba užbaigti vaizdą (McLuhan 2003, p. 318). Lietuvoje tokį įvaizdį buvo susikūręs V. Uspaskichas – buvęs Ūkio ministras. Viena vertus, jis buvo milijonierius, kita vertus – Jolantos vyras, antai jį žmonės matė sėdintį Seime, ir štai apkabinantį močiutę, vėl – jis puikus šokėjas ir rimtas politikas.

P. Bourdieu'o, kalbėdamas apie „melagingus“ televizijos debatus, pabrėžia, kad televizija – tai užburtas ratas, kur visi vienas kitą žino, palaiko, kurie „kartu pietauja ir vakarieniauja.“ (Bourdieu 2002, p. 46). Net dalyviai, kurie pristatomi skirtingose barikadų pusėse, dažnai būna pažįstami, todėl ginčas toks, koks jis galėtų būti, tampa sudėtingu. Taip sustiprinama dalyvių įtaka laidos procesui ir turiniui. Todėl vedėjas, prieš rinkdamas pašnekovus, turi gerai išsiaiškinti, kokius žmones kviečiasi. Dar blogiau, kai žurnalistas tikslingai režisuoja laidą pagal kažkieno (pažįstamų) pageidavimus.

Dar viena iš blogybių, kurią pastebi B. McNair, yra „visažinių“ politikų periodišką pasirodymą televizijoje. Jis teigia, kad politiniai veikėjai, žinodami ryšių su visuomenę svarbą, tampa prieinami elektroniniai medijai, kai tik yra naujas įvykis, istorija, kuriais jis yra susirūpinęs arba apie kuriuos jis turi kompetencijos detaliai kalbėti (McNair 1999, p. 85). Juk mediatizuotoje visuomenėje egzistuoti – reiškia būti reprezentuojamam (Bielinis 2002, p. 6).

L. Bielinio manymu, polemika su valdžia organizuojama trivaliai ir nekonstruktyviai. Pakankama pažvelgti ir sulygtinti daugumą pramoginių pokalbių laidų, kad pamatytume, jog beveik visur naudojamas du priešingus požiūrius atstovaujančių asmenų ginčo organizavimas, kartais įterpiant pašalinį skambutį, komentarą ar reklaminį klipą, o svarbiausias yra moderatorius – žiniasklaidos atstovas, kuris išsako galutinę tiesą-moralę (Bielinis 2002, p. 6).

Prieiname ir prie Lietuvos politinės situacijos. Atgavus Lietuvos nepriklausomybę, keitėsi ne tik žiniasklaida, bet ir politika. Daugelis politologų pritaria, kad šiandieną tikrosios politikos mūsų šalyje nėra. Ir visa tai atsispindi žiniasklaidoje.

Taigi per dešimt nepriklausomybės metų politika nustojo būti „Sąjūdžio“ laikų privalumo ir idealumo sritis, kur sprendimų motyvas atvirai siejosi su morale, tradiciniais, tegu ir stereotipizuotais per sovietmetį, tačiau pakankamai svariais, gal kartais net iki naivumo, valstybiniais idealais. Politinis spektaklis struktūruoja realybę per konfliktus, dramatinis situacijų sprendimus. Scena, kur vyksta politikos šou, pasižymi ta savybe, kad čia rodomi ne politikai, bet jų įvaizdžiai, dalyvaujantys

inscenizacijose, kurių prasmės režisūriškai artikuliuotos ir teikiamos labiau simboliniame, nei realių santykių lygmenyje. Teatras – klastotė, falsifikacija, kaukių vaidyba (Bielinis 2002, p. 11).

Pirmieji debatai pasaulyje atkeliauja iš politinės sferos, o Lietuvoje jie formuojasi esant valstybinėms permainoms. Šie valstybiniai pokyčiai įtakojo skirtingą nuo pasaulio Lietuvos diskusinių laidų pobūdį.

K. Stoškus teigia, kad demokratinę valstybę kuriančiai visuomenei, kurios tvarka formuojama gretinant skirtingus požiūrius, įsitikinimus, interesus, polemizuojant, ginčijantis, diskutuojant, ypač svarbi yra bendravimo kultūra. Ji turėtų palengvinti konfliktų sprendimą, sutarčių sudarymą, įstatymų priėmimą ir apskritai žmonių sugyvenimą (Stoškus 1996, p. 5). Visuomenės mokėjimas diskutuoti ir ginče surasti tiesą, yra labai svarbus rodiklis, atspindintis, kokioje kultūroje gyvename.

K. Stoškaus teigimu, lietuvių kultūroje matomas totalitarizmo paliktas pėdsakas, suformavęs tokią galvosenos ir mąstysenos būseną, kuri primena „senovinę pilį“, iš visų pusių apgultą klastingu priešų, pasiruošusių ją sunaikinti. Kitų pažiūrų, įsitikinimų žmonės turėjo būti smerkiami, niekinami, barami, plūstami, nekenčiami, demaskuojami. [...] Atpalaiduota nuo įrodinėjimo, diskusinio pagrindimo ideologinė kova virto šiurkščiu, agresyviu neapykantos demonstravimu, išplūdumu, formavusiu specifinį žargoną, kalbėjimo manierą ir karingą politinę laikyseną (Stoškus 1996, p. 5).

Komunikacijos teoretikai teigia, kad žiniasklaida konstruoja politinę *realybę*, o to pačiu joje atsispindi politinės šalies aktualijos, problemos. Politinis disputas, kartais surežisuotas, kartais kuriamas nekonstruktyviai, prisitaiko prie televizijos permainų.

3.3. Televizija – žvaigždžių kalvė

Posakis „jei politikas nepasirodo televizijoje, jam laikas susimąstyti apie savo karjerą“ yra visiškai teisingas. Nes būtent visuomenės informavimo priemonių pagalba jis tampa populiarus ir pradeda karjerą, ir atvirkščiai – ją gali užbaigti.

Dalyvavimas televizijoje politikui – atsakingas ir gerai apgalvotas žingsnis. Ne kiekvienam čia uždedamas laurų vainikas, ne visi čia atėję suvokia televizijoje vykstančius procesus, jos taisykles, todėl, užuot pasiekę sau naudą, gali skaudžiai nusvilti. Eidamas į televiziją politinės erdvės atstovas turi ne tik vaidinti pagal jos scenarijų, bet ir sekti jos pokyčius. Šiandieną, televizijai įgaunant „realybės“ televizijos bruožus, ir turinį keičiant forma, politikai turi tai suvokti, norėdami būti populiariais, dažnai kviečiamais į studiją.

Kaip teigia L. Bielinis, epatažinė elgsena reiškini ar žmogų paverčia informaciškai patraukliu, o normalumas tampa informaciškai beverčiu dalyku (Bielinis 2002, p. 5). Taigi, televizijai nebereikia gilių išvalgų, ilgai formuluojamų kalbų ir „protingų veidų“, jai reikia įvairiapusių asmenybių, kurios nebijotų demonstruoti savo asmeninių savybių, kalbėtų apie intymius dalykus.

Vietoj politiko svarbesnis tampa jo įvaizdis, vietoj politikos – laikysena. M. McLuhanas teigia, kad atsiradus televizijai, baigta balsuoti už partinį bloką politikoje – ši specializavimosi ir fragmentavimosi forma televizijos sąlygomis nebeveikia. Vietoj bloko, už kurį siūloma balsuoti, turime simbolį arba visa apimantį įvaizdį. Vietoj politinio požiūrio ar platformos – visa apimančią politinę pozą ar laikyseną. Vietoj produkto – procesą. Naujo ir greito augimo laikotarpio kontūrai išsilieja, praranda ryškumą. Televizijos vaizde vyrauja išsilieję kontūrai, kurie savaime maksimaliai skatina augimą, naują „užpildymą“ ir išbaigimą, ypač vartotojiškoje kultūroje, nuo seno susijusioje su ryškiomis vaizdinėmis vertybėmis, kurios atsiskyrė nuo kitų juslių (McLuhan 2003, p. 309).

Debatų laidos ypač pasitarnauja politologų ir žurnalistų populiarumui. Dėl jų aiškios pozicijos, kritiškų pasisakymų, spalvingų savybių tampa lengviau formuoti ginčą.

Kai jau šventykloje smilkalų tiršta ir maldininkai jau pasiekę patenkinamo lygio transo būklę į visus atsigręžia Žynys ir praneša susirinkusiems, ką reiškia dangaus siunčiami ženklai. Kas tas žynys turbūt jau supratote. Taip, tai neatsiejamas mūsų dienų Lietuvos žiniasklaidos figūrantas – politologas (Kairys 2005).

Kodėl politologai tokie populiarūs šiandieną žiniasklaidoje? Štai kaip tai paaiškina žurnalistas Stanislovas Kairys: [...] šalies politiniame gyvenime gausu chaoso ir gilėjančios krizės požymių, tad visiškai natūralu, kad piliečiai-mėgėjai tikisi iš piliečių-profesionalų sužinoti, kas valstybėje vyksta ir kuo tai gali baigtis. Paklausa yra. Paklausa geriausiai jaučia žiniasklaidininkai. Kad ji būtų patenkinta reikia ne tiek jau ir daug – 5-8 sugebančių be pauzių pakalbėti 3-4 minutes “galvų”. Dar labai svarbu, kad tos “galvos” gerai išmanytų profesionalų žargoną: *“tendencija gana nepalanki, tačiau greičiausia padėtis radikaliai nesikeis” arba “visuomenės nuotaikas parodys rinkimų rezultatai, tačiau prognozuoti dar per anksti”* (Kairys 2005).

Žiūrint diskusines laidas atrodo, kad šiems žmonėms skiriamas didesnis dėmesys: jiems suteikiama daugiau laidos laiko, jų komentarai nepertraukinėjami, būtent jais pradedamos arba užbaigiamos diskusijos. Bet ar iš tiesų jie – tai tie, kurie pasako „tikrąją“ tiesą? Dažnai auditorijai jų įvaizdžiai sako daugiau, nei argumentai. O ir argumentai apsiriboja ne statistiniais, pagrįstais duomenimis, o asmenine nuomone.

L. Bielinis (taip pat dažnas diskusinių laidų svečias) atkreipia dėmesį, kad nei vienas žurnalistas nėra deklaravęs savo visuomeninių pozicijų ir nei vienas politologas nėra atsiribojęs nuo politinio intereso. Tačiau jie dalyvauja diskusinėse laidose, kuriose dažnai jų žodžiai priimami kaip tiesa. Net yra pasitaikę atvejų, kai oficialiai dirbdamas vienai ar kitai politinei jėgai toks politologas imasi komentuoti bendrąją politinę situaciją (Bielinis 2002, p. 6). Tačiau ar tokia asmenybė, apibrėžusi savo pozicijas būtų įdomi žiūrovui? M. McLuhanas teigia, kad televizijos medija atmeta ryškiai apbrėžtą asmenybę ir teikia pirmenybę procesų, o ne produktų pristatymui (McLuhan 2003, p. 297).

Tačiau ar taip jau lengva išbraukti vadinamąjį „veidą“, kuris tampa pagrindiniu ginčo formuotoju ir puikiu laidos personažu pagal reikiamą „scenarijų“? Ž. Pečiulis išsako nuomonę, kad politinių laidų vedėjai – tipiški baltųjų apykaklių klerkai, net nemėginantys slėpti, kad kuria ne televizijos laidą, o formuoja pačią politiką. (Pečiulis 2005, p. 4).

B. McNair žurnalistus, diskusijos vedėjus skirsto į kelias kategorijas. Visų jų centre – *panditas*. Šis žodis [...] reiškia žinovą ar mokytoją, kuris yra ne tik autoritetas, bet ir garsi politinė figūra. Žurnalistas-panditas yra asmuo, atsiribojantis nuo žurnalistų, analitikų, politikos ekspertų, kitų specialistų ir publikos susirinkimuose išsakantis savo žinias. Jie formuoja nuomonę ir nustato darbotvarkes. Žurnalistas-panditas yra išmintingas politinės scenos stebėtojas, įprasminantis painiavą visiems likusiems (McNair 1999, p. 78).

Lietuvoje tokiu žurnalistu galėtume vadinti Rimvydą Valatką. Jis ne tik pasirodo spaudoje („Lietuvos Ryte“), bet ir yra mėgiamas televizijos diskusinių laidų kūrėju. Jis pritraukia auditoriją, kuri tikisi iš jo išgirsti, „kas vyksta“ vienu ar kitu atveju. Šis žurnalistas-panditas taip pat sugeba kalbėti „gerai suprantama“ kalba.

Pasak B. McNair, panditų gali būti įvairių. Anot jo, televizijos žurnalistas, nepaisydamas objektyvumo reikalavimų, gali tapti aktyviu diskusijos dalyviu (McNair 1999, p. 84). Korespondentas jaučiasi panditu, tačiau jo subjektyvumas ir interpretacijos turi atsiriboti, kad išanalizuotų situaciją, o ne duotų nurodymus, apeliuotų, patrauktų auditoriją (McNair 1999, p. 84). Dažnai tokie panditai bendrauja su politiniu elitu, todėl gali aiškiai suprasti, kas iš tiesų vyksta. Tačiau, anot B. McNair, jų nuomonė ir įtarimai įvykio sūkuryje, neturi būti išsakyti. Jo teigimu, žurnalistas gali pasinaudoti veido išraiška ar tonu, išreiškiančiu nepasitikėjimą politiku, tačiau tai negali būti detalizuojama. Tokiu žurnalistu-panditu galime vadinti debatų „Spaudos klubas“ vedėją A. Siaurusevičių. Jis yra aktyvus diskusijos dalyvis, patraukiantis dėmesį. Taip pat jis bendrauja su politiniu elitu. Tačiau dažnai pastebimas šio vedėjo subjektyvumas, ne retai tiesioginio eterio metu jis interpretuoja politinius įvykius.

Kitus žurnalistus B. McNairas vadina „bardiškais punditais“, kurie ne tik gina liaudį prieš elitą, bet ir viską apipina sausu humoru. Jis pastebimas iš veido ir kalbos/lingvistinių gestų. Autorius naudoja Nimmo ir Combs terminą – politinės žurnalistikos „dainius/bardas“, kuris atlieka „teismo juokdario“ rolę. Bardas, komentuodamas politinius įvykius, naudoja humorą, styrą ir ironiją, nors dažniausiai tą daro dėl rimtų ketinimų (McNair 1999, p. 81). „Bardiškuoju panditu“ taip pat galėtume vadinti R. Valatką, kuris kiekvieną savo pasisakymą apipina ironija, humoru ir yra itin išraiškinga asmenybė. Jis visuomet užstoja liaudį ir griežtai kritikuoja elitą.

Tokį pokalbių stilių dažniausiai matome pokalbių šou laidose, kurios savo tematika pasirenka politines realijas. Kad ir kaip populiariai bebūtų tokia laida kuriama, priverčiant juoktis auditoriją, nors kalbama apie rimtus dalykus, tačiau čia itin svarbus žurnalisto objektyvumas. Anot B. McNair,

televizijos žurnalistas, priešingai, nei spaudos, yra ne tik politinio diskurso perdavėjas, bet ir gali jį perduoti gyvai ir spalvingai. Šiuo gyvybingumu televizija ir naudojasi, tačiau kartais pamirštami pagrindiniai tikslai ir jis tampa svarbesnis už tiesios ieškojimą.

Taip pat žurnalisto interviu stilius gali būti kovingas ir net smerkiantis. Tokie klausimus užduodantys žurnalistai – įžymybės, kurie su reta išimtimi yra savo šou žvaigždės, priešpriešina politikus su tuo, „ką žmonės nori sužinoti“ (McNair 1999, p. 86-87). Autorius teigia, kad kai kurie iš jų „įsikimba į savo auką kaip pitbuliai, kol politiko atsisakymas arba nesugebėjimas atsakyti aiškiai parodomas“ (McNair 1999, p. 87).

Pasak jo, kai kurie žurnalistai atsisako tam tikrų etiketo susitarimų ir pagarbos. Toks kalbėjimas 1990-aisiais metais Didžiojoje Britanijoje susilaukė priešiškos politikų reakcijos. Tuomet buvo teigiama, kad BBC žurnalistai – John Humphrys, Jeremy Paxman, Ana Ford ir Sue MacGregor – iš piliečių išrinktų politikų atima galimybę pateikti savo argumentus. Tačiau, pasak B. McNair, žurnalistai atsakė, kad jie atlieka savo, kaip ketvirtosios valdžios funkcijas – rūpinasi visuomene, atstovauja jų interesus prieš politikus, kurie ateina į studiją, pasislėpę po visuomeninių ryšių gudrybėmis ir naujomis valdymo technologijomis, kurios skleidžia gražiai skambančią, tačiau tuščią retoriką (McNair 1999, p. 87).

Tačiau toks kalbėjimas gali greitai priėti prie nemandagumo, per didelio savęs vertinimo ir pasitikėjimo, užuot siekiant žurnalistinių tikslų. Kita vertus, toks laidos formatas gali būti priimtinas, kaip antai pokalbių šou, kuriame aiškiai išsakoma subjektyvi nuomonė.

Šiandieną Lietuvos debatams trūksta šio drąsumo, drastiškumo, nes šiandieniniai politikai vis dar slepiasi su gerai įvaldyta politine retorika. Autorius pažymi, kad priešiškas žurnalistas yra reikalingas veiksnys, kad prasiveržtų pro šį retorinį spindesį ir atskleistų politiko neišjudinamą „tiesą“.

Dar viena iš pandito rūšių – ekspertas, kuris negali būti žurnalistas, bet puikiai tinka politologas. Tokie specialistai punditai turi pakankamai kvalifikacijos kalbėti apie įvykius ir kurti prasmes visuomenei (McNair 1999, p. 88). Pasak autoriaus, jiems nebūtina turėti ypatingų žinių, tačiau jų „eksperto“ statusas žurnalistui padeda sustiprinti savo kompetenciją ir naujienų patikimumą. Kaip pavyzdį autorius pateikia atsistatydinusių politikus ar akademinės bendruomenės narius, kurie gali išsakyti savo, kaip tos srities žinovo, požiūrį apie tam tikrus įvykius. Ekspertu gali būti ir žmogus, atliekantis visuomenės nuomonės tyrimus. Jis laidoje gali išreikšti, ką visuomenė mano apie tam tikrus dalykus ir šias mintis interpretuoti.

Politika ir televizija – tai du neatsiejami dalykai, negalintys vienas be kito egzistuoti. Keičiantis televizijai ir Lietuvos politinei situacijai, šiandieną turime tokias diskusijų laidas, kuriose svarbesnė tampa forma, pats laidos procesas, o ne jos turinys. Politinės erdvės atstovai, suprasdami televizijos įtaką visuomenei, taikosi prie jos sąlygų, kad pasiektų reikiamą rezultatą. Politiniuose debatuose svarbesnis tampa įvaizdis, nei „tikroji“ asmenybė. Tai suvokę politikai bei politologai (be abejo ir

žurnalistai) tampa mėgiamais pašnekovais. Teoretikai teigia, kad diskusinėse laidose kartais kyla abejonių, kas kam daro didesnę įtaką – politikai ar žurnalistai? Neaišku, ar laidoje sėdintis politinės erdvės atstovas – žiniasklaidos įrankis, ar jis čia siekia savo tikslų.

4. GINČO MODELIAVIMO METODAI LIETUVOS DISKUSIJŲ LAIDOSE

Norint įrodyti kad šiandieninės Lietuvos diskusijų laidos praranda dar prieš metus turėtus *realybės* televizijos bruožus, darbe bus naudojama lyginamoji analizė. Kad būtų galima pagrįsti šio darbo hipotezę, jai buvo pasirinktos šiandieną rodomos bei prieš metus rodytos Lietuvos diskusinės laidos, kurios bus lyginamos.

Svarbu pastebėti, kad dviejų šiame darbe nagrinėjamų debatų laidų šiuo metu jau nebėra. Išlikę dvi debatų („TV forumas“ ir „Spaudos klubas“) bei viena pokalbių laida („Prašau žodžio“), verčia susimąstyti apie tokių permainų priežastis. Dar prieš metus diskusijas televizijoje keldavo šešios laidos: „TV forumas“ (TV3), „Spaudos klubas“ (LTV), „Prašau žodžio“ (LTV), „Sąmokslų teorija“ (BTV), „Visuomenės interesas“ (LTV) ir „Ketvirtoji valdžia“ (BTV).

„TV forumui“ perėjus į LTV, komercinės televizijos nebeturi nei vienos diskusijų laidos. Ž. Pečiulis teigia, kad pradėjusios dar labiau linksminti viešųjų debatų ir pokalbių šou laidos „norėjo leisti mums pailsėti nuo politikos, bet niekur nuo jos nepabėgsi“ (Pečiulis 2006, p. 10).

Komercinės televizijos pralenkė laiką, vaizduodamos, kad mes jau gyvename apolitiškoje gerovės visuomenėje. Juk kažkada LNK buvo analitinis „Monitorius“, Edmundo Jakilaičio „Visuomenės interesas“. Kadaisė tame pačiame kanale sutvarkė Rimvydas Paleckis su „...prieštarauk!“, dar neseniai buvo „Arena“, „Frontas. TV3 turėjo originalų Liudvikos Pociūnienės ir Rimvydo Valatkos „Detektorius“, Rūtos Grinevičiūtės „Nesutinku!“, liaudies demokratijos šou „Vienas prieš vieną“. O BTV kitados buvo „Korida“, „Ringas“, „Kitas kampas“, „Sąmokslų teorija“ (Pečiulis 2006, p. 10).

Tyrime bus analizuojamos keturios 2005 m. Lietuvos diskusinės laidos: „TV forumas“ (TV3), „Spaudos klubas“ (LTV), „Visuomenės interesas“ (LTV) ir „Sąmokslų teorija“ (BTV). Buvo pasirinkta po tris kiekvienos iš minėtų televizijų laidas, kurios buvo transliuotos nuo 2005 m. gegužės 11 d. iki 2005 m. birželio 22 d.

Laidų pasirinkimą lėmė tematika. Tuo metu Lietuvoje vyko skandalas, susijęs su Lietuvos Ūkio ministru V. Uspaskichu bei Vilniaus miesto meru A. Zuoku, kuriems Lietuvos Prezidentas V. Adamkus išreiškė nepasitikėjimą. Buvo analizuojamos tos laidos, kurios susiję su tuo metu minėta aktualija ir kuri visose žiniasklaidos priemonėse buvo dažnai nagrinėjama.

Darbe siekiama išanalizuoti po vieną tuo metu transliuotą kiekvieno nacionalinio kanalo laidą (LNK tuo metu nerodė nei vienos diskusinės laidos) ir jas palyginti. Atskleisti, ar visi kanalai perėmė *realybės* televizijos bruožus ir kuriuose jie buvo ryškesni. Taip pat – kokią įtaką debatų pokyčiai turėjo šių laidų populiarumui.

Tyrime bus nagrinėjamos dvi tuo metu rodytos LTV laidos. Ši televizija buvo pasirinkta dėl visuomeninio transliuotojo statuso. Svarbu buvo išsiaiškinti, ar televizijoje, turinčioje tam tikrų įsipareigojimų („LR Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas“), taip, kaip ir komercinėse, buvo matomi *realybės* televizijos bruožai. Taip pat svarbu atskleisti, ar tos pačios televizijos diskusinės laidos buvo panašios, kuo jos skyrėsi.

Taip pat tyrime bus nagrinėjamos dvi šiuo metu išlikusios Lietuvos debatų laidos: „Spaudos klubas“ (LTV) ir „TV forumas“ (LTV). Darbe buvo pasirinkta po tris „Spaudos klubo“ ir „TV forumo“ laidas, kurios transliuotos nuo 2006 m. balandžio 2 d. iki 2006 m. 27 d. Jų pagalba bus siekiama atskleisti, ar išlikusios Lietuvos diskusijų laidos vadovaujasi *realybės* televizijos bruožais.

G. Murdockas atkreipia dėmesį į tris pagrindinius debatų elementus, kurie formuoja diskusiją ir tuo pačiu ginčą (Murdoc 2000, p. 203).

1. Vedėjas/moderatorius, kuris reguliuoja laidos procesą.
2. Įvairiausi svečiai, kurie kviečiami pasirodyti ir prisidėti prie laidos kūrimo. Jie pristatomi titrų pagalba. Laidos svečių kalbos, nuomonės ir reakcijos yra laidos pagrindas.
3. Studijos žiūrovus autorius vadina vienu svarbiausiu elementu. Ši auditorija aktyviai dalyvauja procese ne tik pasakodama savo istorijas, klausinėdama ar patardama, bet ir plojimais ar švilpimu išreiškdamą savo emocijas. Įtraukus žiūrovus į laidos vaidinimą, šou įgauna teatrališkumo, kurio stinga laidose, nedalyvaujant žiūrovams.

Vadovaujantis šiais pagrindiniais elementais, darbe bus nagrinėjami ginčo modeliavimo metodai Lietuvos diskusijų laidose. Taip pat bus aptarti ir kiti elementai, formuojantys ginčą ir į kuriuos neatkreipė dėmesio G. Murdockas.

4.1. Laidos vedėjas – pagrindinė debatų asmenybė

Surasti gerą vedėją debatų laidai taip pat sudėtinga, kaip vėliau sudėtinga atimti iš laidos įvaizdį, kurį jis suformuoja juos rengdamas. Nuo jo priklauso visas laidos „spektaklis“, kurio neužtenka tik surežisuoti, reikia ir suvaidinti. Vedėjas tampa pagrindiniu ginčo formuotoju, be kurio debatai netektų prasmės. Svarbu tik kaip jis tai sugeba daryti. Vedėjo pasirinktas vaidmuo lemia diskusijos eigą (Pečiulis 2004 b, p. 71).

4.1.1. „Žaidybos ir vaidybos“ elementai diskusijoje

LTV laida „Spaudos klubas“ yra viena seniausių iš visų nagrinėjamų laidų. Jos vedėjas – Audrius Siaurusevičius – taip pat vienas ilgiausiai televizijos debatus vedančių žmonių. Jis sugeba kontroliuoti pašnekovus, formuoti ginčą ir jį, kuomet reikia, nutraukti.

A. Siaurusevičiaus ginčo formavimo metodai paremti emocijomis, humoru, ironija. Vedėjas nesivaržo pertraukinėti pašnekovų, jiems nepabaigus sakinio, neleidžia daugiažodžiauti, akivaizdžiai rodo savo poziciją.

2005 m. šiame darbe nagrinėtose laidose jis stengiasi ieškoti tiesos ne faktais, argumentais, logiškais samprotavimais, o nuomonėmis. Dažnai šis laidos vedėjas ištaria žodžius „aš jūsų nuomonės klausiu“. Taip pat nevengia klausinėti pašnekovo to pačio klausimo tol, kol galų gale jis pasiduoda ir atsako.

Toks, pavadinkime „priekabumas“, pašnekovą, norintį išvengti klausimo, priverčia ne tik kalbėti vis labiau pakeltu tonu, bet ir gintis puolimu. Dažniausiai puolimas adresuojamas priešingai diskusijų pusei. Pašnekovas, užuot atsakęs vedėjui, suformuluoja itin „aštrų“ klausimą savo priešininkui, kuris nesiginčydamas į jį negali atsakyti.

A. Siaurusevičius nevengia ir asmenį liečiančių komentarų: „Ponia Mikutiene, jeigu jūs neskiriat, kur Lietuva dabar, kokiom organizacijom priklauso, tai tvarkoj...“ („Spaudos klubas“ 2005 b). Taip sukeliamas nepasitenkinimas ir lengviau formuojamas ginčas.

Vis tik įsivyravus tokiai atmosferai studijoje, A. Siaurusevičius neleidžia susidaryti chaotiškai situacijai ir tokius ginčus iš karto nutraukia.

Formuodamas klausimus, A. Siaurusevičius naudojami įvairiais dokumentais, citatomis, ieško argumentų, kodėl reikia atsakyti į tą, o ne kitą klausimą.

Kartais iš pašnekovų lūpų pasigirsta žodžiai: „netardykite manęs“, „ar aš teismo salėje?“, „neprovokuokite“. Iš tiesų vedėjo poziciją galėtume vadinti tardymu. Jo žodžiai „tai ar buvo, ar nebuvo“, formuluojami žodžių deriniu „ar..., ar...“ girdimi visose 2005 m. šiame darbe nagrinėtose laidose. Štai pokalbio pavyzdys su buvusiu Ūkio ministru V. Uspaskichu („Spaudos klubas“ 2005 b, 46:10 - 46:20 min.):

Vedėjas: Ar jūs galite paneigti štai šitą tekstą 28-os balandžio, kai ponas Mizgar apsilankė Lietuvoje ir jis čia prirašė visokių dalykų.

Uspaskichas: Gerai.

V: Kiek suprantu, remdamasis šituo raštu... Bet jis rašo, kad pasiūlyta „Krekenavos“ agrofirmai dalyvauti bendroje įmonėje, steigiamoje Maskvoje ir taip toliau. Ar jūs paneigiate, kad ponas Mizgaris čia prirašė nesąmonių? Nu... apšmeižė praktiškai jus?

U: Visų pirma, dar niekas nežino, ar rašyta čia, ar ne. Ar ne? Ar ne taip?

V: Bet tai, ką mes dabar turim, ar čia panašu į tiesą?

U: Ar yra patvirtinta, kad tai rašyta?

V: Nesvarbu. Buvo tai, ar nebuvo.

U: Nesvarbu (pasako ilgai juokdamasis).

V: Ne, buvo tai ar nebuvo?

U: Ramiai, dabar einam prie reikalo.

V: Čia reikalas ir čia... Prie to tai ten neisim...

U: Dabar Čaplikas pasakė, kad aš lyg tai nepažįstu. Buvo reikalas taip. (...) (Bando pakeisti temą).

V: Gerai, bet užmirštam šitą raštą...

U: Ne ne ne ne ne...

U: Jūs užsiminėt, kad vardas Aleksandras...

V: Apie „Krekenavą“ kalbėjot, ar ne? Nes gali būti kur nors ir užrašyta po to..

U: Ne ne ne ne ne Ne ne, atsimenat, atsimenat, visiškai neseniai prieš rinkimus buvo pažyma pateikta į „tielievidenią“, kad Uspaskich buvo nuteistas ir sėdėjo, kalėjo du metus?

V: Ne, pone ministre, klausimas labai konkretus, ar su Mizgariu siūlėte perleisti Krekenavos agrofirminos akcijas. O kas buvo dabar? Aiškinamės viena konkretų dalyką.

A. Siaurusevičiaus subjektyvumas ir ryškios emocijos – ironizavimas, cinizmas, piktumas, juokas ir „bambėjimas“ pašnekovui kalbant – daro jį itin spalvinga ir įvairiapuse asmenybe, kurios patinka auditorijai.

Matome tendenciją, kad „Spaudos klubo“ vedėjui nerūpi nuomonių įvairovė, jei jas išreiškiantys asmenys nuobodūs ir neiškalbingi. Daugiau tiesioginio eterio laiko suteikiama emocionaliems pašnekovams, kurių pagalba formuojamas ginčas.

Kaip teigia Ž. Pečiulis, televizijoje radikalūs ar netipiški atvejai visada įdomesni nei įprasti. Vadinamasis paprastas žmogus dažniausiai vardią negandas, taigi skatinamos kraštutinės nuomonės, nuotaikos, poelgiai (Pečiulis 2004 b, p. 71).

„Spaudos klube“ taip pat naudojama ginčo formavimo metodika, perkeliant „svorį“ į priešingą pusę. Akivaizdus asmeninės pozicijos/subjektyvumo demonstravimas (kuris gali būti surežisuotas) pasitarnauja ginčui. Visą laiką puolant vieną pusę, tarsi nusistovi pozicija, kad jie yra „blogi“, o mes „geri“. Ir staiga perkėlus šią poziciją į priešininkų pusę, gaunamas ginčas.

Besiginantys, kuriems staiga buvo suteikta galimybė ir vedėjo palaikymas (apsimestinis), pereina į puolimo poziciją, o puolantys yra priversti gintis. Tuomet susidaro puiki terpė „aštriems“ ginčams, kurie dažnai, kuomet nebeįmanoma tvardyti, pereina prie asmeninių kivirčių.

„Visuomenės interesas“ (LTV) prieš metus rodytose laidose ginčą formuoja dviejų vedėjų pagalba. Laidos vedėjai Ričardas Satartavičius ir Rytis Juozapavičius laidose ne tik formuoja klausimus kartu, bet ir pasiskirsto laiką bei žmones, kuriuos jie ketina klausinėti.

Šie du žmonės tarsi papildo vienas kitą. Emocionalus ir išraiškingas R. Juozapavičius ginčą formuoja „vaidybos“ pagalba. Laidoje, kurioje buvo nagrinėjama, ar psichiatrinės ligoninės pažeidžia žmonių teises, vedėjas ginčą pradeda kelti vienos psichiatrinės ligoninės direktoriaus pagalba. Matydamas, jog tema žmogui yra skaudi, ima jį tardyti, tarsi būtų susidaręs išankstinę nuomonę, jog skelbiamas tyrimo išvados, kad ligoninė pažeidžia žmonių teises, yra teisingos. Aiškiai rodydamas

abejingas grimasas, kaip reakciją į pašnekovo argumentus, laidos vedėjas verčia pašnekovą jaudintis ir ginčytis. Pavyzdžiui („Visuomenės interesas“ 2005 (b), 20:17-20:40 min):

Vedėjas. Argi žmonės turi teisę pasirinkti, ko jie norėtų? Ar mezgimo, pavyzdžiui, ar išvykos laivu į jūrą, tarkim, žuvų gaudyti kaip filme skrydis...

V. Mačiulis. O jūs savo vaikui leidžiate tai?

V. Na, daktare, neleidžiu, o tai pasirodo, tie žmonės neturi absoliučių žmogaus teisių? (apsimeta naiviu, kad išgautų norimą informaciją ir sukeltų ginčą).

R. Juozapavičiaus formuluoja klausimą taip, kuriuo tarsi parodo savo poziciją, nutraukinėja, papildo ir dar kartą pakartoja reformuluotą klausimą.

Santūrus **R. Satartavičius** anaipol nedemonstruoja savo emocijų, klausinėja nesukeldamas ginčo, formuluodamas juos aiškių pavyzdžių pagalba. Komentarai po pašnekovo pasakytos kalbos būna itin trumpi, neemocionalūs, logiški. Jo negalėtume vadinti *realybės* televizijos veidu. Kartais jaučiama ironija, tačiau ji nekelia ginčo.

Laidos „Visuomenės interesas“ vedėjai profesionaliai valdo pokalbio eigą, ir kartais atrodo, kad jiems svarbiau įvykdyti išankstinius laidos „režisūros“ reikalavimus, nei sukelti ginčą. Kai pokalbis, atrodytų, gali pereiti į ginčą, jo atsisakoma – nutraukiamas pašnekovas ir perduodamas žodis „neutraliam“ dalyviui. Klausimai, kuriuos pateikia moderatoriai, būna gilūs ir išsamūs, aiškiai ir logiškai suformuluoti bei argumentuoti.

Matome, kad laidos vedėjai dviese puikiai kontroliuoja dalyvius, ginčas tampa sudėtingas, ypač tarp dviejų pašnekovų. Akivaizdi tendencija, kad šia laida siekiama ne šokiruoti, stebinti žiūrovus, ginčo pagalba pritraukti auditoriją, o atskleisti kuo daugiau įvairiausių nuomonių ir kuo giliau išanalizuoti problemą.

Vedėjai skiria tiek pat laiko ir galimybių pasisakyti visiems, retai „žaidžiama“ jausmais, ginčas neformuojamas provokacijos pagalba. Jis dažniau kyla parinktų dalyvių dėka. O **R. Juozapavičius**, sukėlęs pašnekovo nepasitenkinimą, užuot leidęs po audringos jo kalbos atkirsti ar pateikti savo argumentus žmogui, atstovaujančiam priešingai nuomonei, pateikia klausimą „neutraliam“ pašnekovui arba perduoda visą eigą **R. Satartavičiui**.

Taigi dvi visuomeninės televizijos laidos, suvaržytos tam tikrais įstatymuose suformuluotais išsipareigojimais, buvo labai skirtingos. „Visuomenės interesas“ neturi emocinio pagrindo, šou elementų, svarbesnė tampa nagrinėjama tema ir tiesos ieškojimas, nei formuojamas ginčas. Visai priešingai galėtume pasakyti apie „Spaudos klubą“, kuriame ginčas užima svarbiausią vietą, tačiau tiesos paieškos taip pat nenustumiamos į šalį.

„TV forumo“ (TV3) vedėjas **Edmundas Jakilaitis** taip ryškiai nedemonstruoja emocijų, kaip **A. Siaurusevičius**. Vis gi kartais matome jo juoką, komentarus, įvairiausias mimikas (ypač nervingumą),

kurie sukelia pašnekovų reakciją. Laidos tema nagrinėjama ne faktais, o nuomonėmis, kurios visuomet gali būti ginčytinos.

E. Jakilaitis ginčą formuoja nutraukdamas pašnekovo mintis ir užduodamas papildomus arba dar kartą neatsakytus klausimus, priversdamas jį atsakyti. Vedėjas vieniems suteikia daugiau, kitiems mažiau eterio laiko. Neatrodė, kad jis vadovautųsi laidos „planu“ (tai ryšku „Visuomenės interese“). Klausosi kiekvieno pašnekovo ir iš jų formuoja klausimus, reaguoja, jei mato, kad kyla ginčas, jį sustiprina.

E. Jakilaitis puikiai pasinaudoja galimybe ginčą formuoti pašnekovų pagalba, kuriems perleidžia vedėjo funkciją. Vienas ryškiausių tokio modeliavimo pavyzdžių („TV forumas“ 2005 a) – kuomet vedėjo funkcijos tarsi buvo perleisto prof. V. Landsbergiui, kuris buvo pasodintas ne šalia visų laidos pašnekovų, o viduryje jų, prie laidos vedėjo, kartu su V. Uspaskichu. Pristačius laidos temą, klausinėtojo funkcijos perleidžiamos prof. V. Landsbergiui. Jis – kritiška, ciniška, nevengianti ironijos, pagarbiu tonu kalbanti asmenybė. Pašnekovui suteikus klausinėti, atsiranda motyvacija labiau stengtis išsiaiškinti tiesą, parodyti savo sugebėjimus ginčytis. Dialogo metu vienas pašnekovas užduoda kompromituojančius klausimus, o kitas jam aktyviai atsakinėja.

Iš visų mano naginėtų laidų asmenybe, geriausiai perėmusia *realybės* televizijos bruožus galima vadinti Arną Klivečką („Sąmokslo teorija“, BTV).

Laidos pavadinimas išduoda, kokiais būdais šioje laidoje kuriamas ginčas – sąmokslų pagalba. Sukuriamos šokiruojančios, nereališios hipotezės („o jeigu..“) ir pašnekovų reikalaujama interpretacijų, nuomonių, bandoma jas įrodyti. Hipotetiniai klausimai formuluojami taip, tarsi jau būtų įrodyti. Laidoje „Kam naudinga išstumti Ūkio ministrą iš posto?“ („Sąmokslo teorija“, 2005 c) pirmais laidos sakiniais pasakoma, jog tai kažkam naudinga, nors jokių nuomonių, argumentų ar faktų niekas negirdėjo.

A. Klivečka nesikiša į ginčų procesą, tačiau valdo situaciją, kad nenutrūktų pokalbis. Jo stovėjimas, o ne sėdėjimas šalia kitų dalyvių parodo, kad jis yra „kitas“ arba kitoks, ne dalyvis, o moderatorius. Ginčą dažniausiai formuoja parinkti pašnekovai, vedėjas mažai į jį kišasi, kartais išsako savo nuomonę ar retkarčiais paklausia. Jo dalyvavimas pasireiškia intensyviu vaikščiojimu studijoje, krenkštumu, lapų vartymu, juokeliais ir komentarais.

Kartais atrodo, kad jis nekontroliuoja situacijos, nes susidaro chaosas, visi kalba vienu metu ir nieko nesigirdi, o vedėjas leidžia diskusijai tekėti atsitiktinai. Dažnai ne jis nutraukia pokalbį, o jį nutraukia pašnekovai. Pašnekovai, matydami, kad jie nėra kontroliuojami, stengiasi kuo garsiau rėkti, įsikišti, prieštarauti. Vedėjas, stovėdamas tarsi nuošalyje, juokiasi iš atsakymų ir tai sukelia pašnekovų nepasitenkinimą ir didesnę ginčą. Kartais įsiterpdamas į pokalbį rėkiančiu balsu, tarsi parodo, kad jis nori diskutuoti, bet jam to nebeleidžia dalyviai. Taigi laidos vedėjas ginčo formavimo funkciją

perleidžia aktyviausiems pašnekovams. Nedrašiams pašnekovams vedėjas suteikia galimybę išreikšti nuomonę laidos pradžioje, jis neskatinamas įsijungti į ginčą. Tai priklauso nuo jo pačio noro.

A. Klivečka labiau primena aktorių, o ne profesionalų debatų žurnalistą. Jis stengiasi formuoti ginčą sąmokslo teorijomis, kurios iš karto priverčia pašnekovą prieštarauti ir ginčytis. Jaučiamas visko hiperbolizavimas, įtarinėjimas, naudojama daug metaforų („Sąmokslo teorija” 2005 b): „sielų pirkliai jau apspito jūsų frakciją”, „kam naudinga pjauti galvas?”. Primena kažkurio pašnekovo ramiai išsakytą kritiką ar frazę ir ją hiperbolizuoja, taip kurdamas ginčą. Tačiau šios retorinės figūros naudojamos ne siekiant parodyti savo gražią iškalbą, o suformuoti vaizdinį, kad laidos pradžioje iškelta hipotezė išties gali būti tiesa.

Vedėjas laidos metu kelis kartus apibendrina, kas buvo pasakyta, pridėdamas savo asmeninę nuomonę, kurią viešai deklaruoja, spėlioja. Laidos pabaigoje suformuluoja savo išvadas ir užbaigia debatus tarsi klubo vakarėlio vedėjas: „Iki kito antradienio, mielieji! Neliūdėkite! Linksma gyventi Lietuvoj! Sąmokslo teorija!” („Sąmokslo teorija” 2005 b).

Laidoje „Dar niekada nebuvo taip įdomu gyventi Lietuvoje. Tikras monstrų balius” („Sąmokslo teorija” 2005 a), dalyvaujant tik vienam pašnekovui, Rolandui Paksui, diskutuoja ir ginčas kuriami jau pačio vedėjo pagalba. Neįrodydamas dar vienos sąmokslo teorijos, A. Klivečka sukuria debatus, panašius į tuos, kurie vyksta prie švenčių stalo. Visų pirma pastebimas absoliutus vedėjo subjektyvumas ir savo nuomonės piršimas. Neliška nepastebėta ir vedėjo kalba, primenanti gatvės žargoną, skambios kitų žmonių frazės (A. M. Pavilionienės „demonų irštva”).

Nors ginčo šioje laidoje netrūksta, tačiau jis nėra argumentuotas, logiškas, kelis kartus, neišgavus reikiamo atsakymo ir atsiradus chaotiškai atmosferai, vedėjui tenka keisti net temas. Buvęs Lietuvos Respublikos Prezidentu ir nušalintas R. Paksas yra tas politikas, kurį sukompromituoti po visų skandalų ir „išpešti” tiesą nėra lengva. A. Klivečka, formuluodamas klausimus su aiškiu atsakymu, kurį jis tikisi išgirsti, negali tikėtis R. Pakso „tiesos”. Nepadedą ir (po subjektyvių pareiškimų) nuolanki pozicija, nei puolimas, kurį pašnekovas nukreipia savo puolimu. Ši laida parodo, kad ginčą A. Klivečka geriau formuoja pašnekovų pagalba, nei savo paties.

M. McLuhanas pateikia dviejų žinomų televizijos asmenybių bruožus. Vienas jų – Edas Sullivanas turėjo „taip vadinamo šiurkštumo ir bendro skulptūriškumo, kuris būtinas, kad televizijoje į žmogų žiūrėtų palankiai” (McLuhan 2003, p. 318). Kitas – Jackas Paaras priešingai, neturėjo tokių savybių, o greičiau „labai šaltakraujiško ir atsainaus kalbos gyvumo” (McLuhan, 2003, p. 318). J. Paaro šou atskleidė giluminį televizijos poreikį – spontanišką pokalbį ir dialogą. Jis atrado, kaip visai savo laidai suteikti televizijai būdingą mozaikišką vaizdą, neva nučiumpant bet ką ir bet kur be jokio išankstinio pasirengimo (McLuhan 2003, p. 318). A. Klivečkos ginčo modeliavimo metodai dažnai primena spontanišką, emocionalų dialogą, kurį mini M. McLuhanas.

2005 m. nagrinėtose laidose kiekvienos laidos vedėjai ginčą formuoja savitai. Nors „Visuomenės interesas” ir „Spaudos klubas” priklauso tam pačiam kanalui, visuomeninės televizijos funkcijas labiau perima pirmasis, stengdamasis užtikrinti nuomonių įvairovę ir išnagrinėti temą, atskleisti tiesą. Todėl ginčas čia nėra toks ryškus, vedėjai nesivadovauja emocijomis, šou elementais.

A. Siaurusevičiaus laidoje kur kas svarbesnę poziciją užima ginčas ir tiesa, kurią bandoma atskleisti. Jis ginčą formuoja savo paties pagalba: emocijomis, klausimais, pozicijų kaita.

„TV forumo” vedėjas E. Jakilaitis ginčo modeliavimui naudojami pašnekovų pagalba, perleisdamas jiems klausančiojo „pozicijas”, tačiau pats taip pat aktyviai jį kuria.

Laidos „Sąmokslų teorija” vedėjas A. Klivečka ginčą kuria atsitiktinai, perleisdamas jo formavimo funkcijas pašnekovams ir mažai kišdamasis į diskusiją.

Šis tyrimas patvirtina kad darbe nagrinėtuose 2005 m. debatuose tiesą užgožia paviršutiniai dalykai. Dramatizavimas (forma) tampa svarbesnis, nei informavimas (turinys). Teatralizavimo ir įtampos kurstymo kontekste dialogas tampa nuobodus ir pilkas (Pečiulis, 2004 b, p. 71).

4.1.2. „Pavargę” laidos moderatoriai

Visai kitokią situaciją matome dabartinėse, darbe nagrinėtose 2006 m. debatų laidose. „Spaudos klubo“ laidos, lyginant u prieš metus rodytomis, itin skiriasi. Nors laidos vedėjas išlaiko savo ironišką, šmaikštų stilių, tačiau ginčui skiria daug mažiau dėmesio, jo neiššaukia, kur atrodytų būtų galima, nutraukia bambančius pašnekovus, užuot leidęs jiems susiginčyti.

Debatai labiau primena pašnekėsius, neformuojamas ginčas. Laidoje „Kokia valdančiosios koalicijos ateitis?” laidos vedėjas leidžia kilti asmeniniam kivirčiui, kurio metu du politikai ima vienas kitą kritikuoti. Tačiau tai negalime vadinti ginču.

Laidoje „Paskutiniai įvykiai Lietuvos politikoje: krizės pabaiga ar pradžia?” debatai taip pat vangūs, neformuojamas ginčas („Spaudos klubas“, 2006 b). Pašnekovai nenoriai diskutuoja, kalba tik tuomet, kai vedėjas jų kažko paklausia.

A. Siaurusevičius nagrinėtose 2006 m. laidose išlaiko savo ironišką stilių („Spaudos klubas“, 2006 b): „Tai kažkaip... kaip čia pasakius, kad gražiau skambėtų... toks įspūdis susidaro, kad jūs apsi... skaičiavot. Yra kitas žodis, nežinau, bet tai turbūt žargonas jau – „išsidūrėte“ šitoje istorijoje, kad kažkas čia nesuveikė”.

„Spaudos klubo” laidos vedėjas, kaip ir prieš metus transliuotose laidose, „žaidžia“ pašnekovų jausmais („Spaudos klubas“, 2006 b, 17:50-18:10 min.): „Tas faktas nėra gal gerai, daugeliui atrodo, kad Seimo pirmininkas partijoje yra pavaldinys verslininko Uspaskicho, kur šiandien jau bando išvadas pateikti, kad nereikėtų verslininkui taip aktyviai dalyvauti valstybės valdyme“.

Taip laidos vedėjas ne išprovokuoja ginčą, bet sukelia pašnekovų nepasitenkinimą. Vienoje diskusinėje laidoje A. Siaurusevičius įžeidžia pašnekovą, kelis kartus nutraukdamas jo pokalbį („Spaudos klubas“, 2006 b, 56:00-57:26 min.):

Muntianas: Atsiprašau, jūs galite su kitais taip kalbėtis, su manimi taip kalbėtis nepavyks. Aš jums sakiau iš pat pradžių (...) tai aš jums dabar aiškinu vėl iš naujo tą patį.

Vedėjas: Gerai, bet jau trumpinkite.

M: Šita koalicija... aš pakankamai ilgai tylėjau...

Po šios reakcijos pašnekovas visai nutraukiamas ir ginčas neįvyksta.

Vedėjas taip pat nesuteikia galimybės ginčui susidaryti ir plėstis. Po žiniasklaidos atstovo (A. Matonio) komentaro („Spaudos klubas“, LTV, 2006 c), politikas (V. Andriukaitis) pateikia savo argumentus, kuriuos norėtų užginčyti komentatorius, tačiau jam neleidžiama to padaryti ir kreipiamasi į kitą asmenį.

Taip pat kartais laidos vedėjas duoda per daug laiko kalbėti vienam pašnekovui, paversdamas laidą nuobodžia.

„TV forumo“ vedėjas E. Jakilaitis taip pat išlaiko savo kalbėjimo stilių. Jis puikiai kontroliuoja pašnekovus, matomas jo nervingumas, emocijos. Tačiau visa tai nebepadeda formuoti ginčo. Visų pirma dėl to, kad jis per daug laiko duoda vienam ar kita pašnekovui pasisakyti. Taip pat dažniausiai ginčą formuoti vedėjas paskiria kažkuriam pakviestam pašnekovui.

Laidoje „Aiškėja, kad kitąmet euras įvestas nebus. Kaip tai atsiliieptų šalies ūkiui ir kiekvieno gerovei?“ vedėjas išlaiko savo kalbėjimo stilių - pertraukia pašnekovus, keičia klausimą, jaučiamas jo nervingumas. Tačiau ginčas nesukeliamas, nes nėra konflikto. Kalbama apie Lietuvos situaciją, jeigu nebus įvestas euras. Laida yra greičiau apžvalginė - žvilgsnis į dabartį ir ateitį.

Šiuo metu išlikusios dvi debatų laidos skiriasi nuo ankstesnių, nes jos neformuoja ginčo pagal *realybės* televizijos bruožus. Laidos vedėjai, anksčiau savo klausimais, asmeninėmis savybėmis susilaukdavę ginčo, nepritarimo reakcijos, šiandieną praranda šį bruožą. Nors jie išlaiko savo kalbėjimo stilių, tačiau nesimato didelių pastangių savo paties iniciatyva kurti ir vystyti ginčą: pašnekovai nutraukiami, vos išsipliskus ginčo kibirkščiai, jiems per daug laiko suteikiama monologiniam kalbėjimui.

4.2. Pašnekovui perleidžiamos ginčo formuotojo pareigos

Kaip jau minėjau, vienas iš ginčo formavimo būdų – vedėjo funkcijų perdavimas vienam iš pašnekovų, kuris ne tik uždavinėja klausimus kitam pašnekovui, savo priešininkui, bet ir ginčijasi su juo.

Kai kuriuos žmones, pasirodančius televizijos debatuose, galėtume pavadinti „etatiniiais“ laidos dalyviais. Jie dažnai pasirodo skirtingų kanalų laidose, yra cituojami, komentuoja situaciją telefonu.

Tai dažniausiai politologai arba žurnalistai-apžvalgininkai, kurie puikiai įvaldę oratorinius sugebėjimus, padeda laidos vedėjui formuoti ginčą. Dar vienas jų privalumas – drąši, argumentuota pozicija, sukelianti priešininkų nepasitenkinimą ir ginčą.

Ryškiausias pastarųjų keletu metų debatų „etatinis“ asmuo – Rimvydas Valatka. Kartais susidaro įspūdis, kad jo tiesa visuomet laimi: jam suteikiamas pirmas laidos žodis, perleidžiamos vedėjo (klausinėtojo) funkcijos, jam suteikiama daugiausiai laiko, niekuomet nenutraukiama jo kalba, iš jo niekada nepasisjuokia laidos vedėjas ir būtent jam suteikiamas apibendrinamasis/paskutinis žodis.

Kuo jis ypatingas? Ogi gebėjimu sukurti ginčą, argumentuotai ir kritiškai kalbėti, drąsa parodyti savo emocijas (nepasitenkinimą, ironizavimą, išjuokimą), juk to ir reikia šiandieniniams debatams.

4.2.1. Pašnekovų pasirinkimas - laidos sėkmė

„Spaudos klube“ laidos vedėjo vaidmuo perduodamas tik trumpam. Vienoje laidoje juo tampa A. Kubilius, intensyviai uždavinėjantis klausimus ir tardantis, kitoje – ne tik klausinėjantis ir komentuojantis situaciją, bet ir aktyviai kritikuojantis R. Valatka. Jam suteikiamas ir paskutinis laidos žodis/komentaras.

„TV forume“ šis vaidmuo vieną kartą perduodamas V. Landsbergiui, du – R. Valatkai. Savo komentarą jis pradeda ne neutraliu sakiniu, o ironišku, cinišku teiginiu apie tai, jog į valdžią Europos šalyse dažniausiai renkami tos šalies piliečiai, iš karto sukeldamas V. Uspaskicho nepasitenkinimą ir susilaukdamas atkirčio. Kiekvienas jo pasisakymas sukelia norą kritikuojamajam susiginčyti su juo. Štai vienas jo pavyzdžių, po kurio Ūkio ministras ima įnirtingai ginčytis:

Priminsiu tokį posakį – įleisk lapę į vištidę. Ką turėtų daryt normali lapė, kai ją įleidžia į vištidę? Ji turėtų pjauti vištas. Ką turėtų daryti verslininkas, kai jis tampa Ūkio ministru? Verslininkas, tapęs Ūkio ministru, turi rūpintis savo verslu ir daryti tai geriau, negu būdamas vien bendrovės vadovas. Pasiklausius dabartinio Ūkio ministro, man susidaro įspūdis, kad, jo požiūriu, lapė turėtų tartis su vištomis, kaip pagerinti jų gyvenimą („TV forumas“ 2005 a, 08:00-08:38 min.).

„Visuomenės interese“ ginčą formuoja du laidos vedėjai, todėl jų abiejų buvimas, perduodant vedėjo funkcijas laidos dalyviui, būtų beprasmiškas.

„Sąmokslų teorijoje“ šis vaidmuo perleidžiamas bet kuriam dalyviui, kuris imasi iniciatyvos. Pavyzdžiui, vienoje laidoje šį vaidmenį perima liberalcentristas R. Šukys, tačiau jo neišlaiko, nes „Darbo“ partijos narys A. Bosas vietoj gynybos pradeda puolimą („Sąmokslų teorija“ 2005 c).

Komiška situacija susidaro laidoje, kurioje pasirodo tik laidos vedėjas ir R. Paksas, kuomet pastarasis, vadovaudamasis ta pačia gynybos strategija, bando perimti A. Klivečkos vaidmenį, ir trumpam tai jam pavyksta („Sąmokslų teorija“ 2005 a).

Ginčas pradedamas kurti dar tik rengiant laidos „scenarijų“. Tam tikrų asmenų kvietimas diskusijai iš anksto garantuoja ginčą, vos tik jį paskatinus arba pakvietus, pavyzdžiui, pozicijos ir opozicijos „aštriai“ kalbančius lyderius.

Kadangi daugumos prieš metus rodytų ir šiame darbe nagrinėjamų laidų tema susijusi su skandalu, Prezidentui išreiškus nepasitikėjimą V. Uspaskichu ir A. Zuoku, todėl daugelyje laidų kviečiami „Darbo“ partijos atstovai, opozicijos nariai ir liberalcentristai. Opozicijos nariai visuomet linkę kaltinti valdančiąją daugumą ir ginčytis, o V. Uspaskicho bendražygiams tenka gintis, dažnai pereinant į vienų ar kitų puolimą. Išibėgėjus skandalui, liberalcentristai ir „Darbo“ partijos nariai pradeda vieni kitus kaltinti nuodėmėmis, siekiant užgožti savo skandalą kitų skandalu. Taigi, kaip matome, šių trijų politinių erdvių narius, suvedus į vieną studiją, ginčas iš karto garantuojamas.

„Spaudos klube“ laidose „Ar turėtų atsistatydinti Viktoras Uspaskichas bei Artūras Zuokas iš savo užimamų pareigų? („Spaudos klubas“ 2005 a) bei „Ar Ūkio ministras supainiojo (kodėl nesupainiojo) viešuosius ir privačiuosius interesus?“ („Spaudos klubas“ 2005 b) matome būtent šį derinį.

Vienoje laidoje dalyvauja konservatorius A. Kubilius, D. Mikutienė, atstovaujanti „Darbo partiją“ bei A. Zuokas – liberalų ir centro sąjungos pirmininkas (tuo metu). A. Kubilius, suinteresuotas kritikuoti valdančiąją daugumą, veliasi į ginčą su A. Zuoku ir D. Mikutiene, naudodamasis faktais ir žiniasklaidos pateiktais duomenimis. A. Zuokas, stengdamasis atsikratyti nemalonių klausimų, gynybą pakeičia V. Uspaskicho puolimu, taip sukeldamas D. Mikutienės nepasitenkinimą, ir taip kyla natūralus, jau iš anksto numatytas, ginčas.

Kitoje laidoje susitinka V. Uspaskichas su D. Mikutiene, A. Kubilius ir liberalcentristas A. Čaplikas. Tik šį kartą asmenybės yra kur kas emocingesnės, drąsiau reiškiančios savo nuomonę. Pavyzdžiui, A. Čaplikas akivaizdžiai demonstruoja savo nepasitenkinimą, pyktį, visokiais būdais stengiasi įrodyti V. Uspaskicho viešųjų ir privačiųjų interesų supainiojimą, asmeniškai priima kiekvieną žodį, išsižeidinėja. Buvęs Ūkio ministras taip pat ima asmeniškai jį kritikuoti (neobjektyvumu). V. Uspaskichas – tai pašnekovas, iš kurio išgirsti tiesą nėra taip lengva. Jis, nenorėdamas atsakyti į klausimus, keičia temą, pradeda pulti kitus ir kaltinti juos nuodėmėmis, atsakymus užgožia nereikalinga informacija.

Debatų laidose taip pat svarbu, kiek diskusijoje dalyvauja asmenų „už“ ir „prieš“, nes tai padeda formuoti ginčą. Daugelyje laidų pašnekovai pasiskirstomi pagal nuomones ne tolygiai. Dažniausiai skirtumas labai ryškus. Negalėdami surasti „vienos pusės“ pašnekovų, laidos kūrėjai pakviečia „neutralią“ asmenybę, kuri dažniausiai nekelia ginčo, panaudojamas jos komentaras, ir kuriai neskiriama daug dėmesio bei laiko.

„Visuomenės interese“ vienoje laidoje pristatomas vienodas skaičius pašnekovų (3 „už“, 3 „prieš“ ir 2 „neutralūs“), tačiau kitose dviejose matoma didesnė vienų persvara: pakviečiami du

žmonės, išreiškiantys vieną nuomonę ir septyni kitą. Šiose laidose, esant netolygiam nuomonių pasiskirstymui, negali formuotis ginčas, nes du žmonės sunkiai apsigina prieš likusius, todėl juos bandoma apsaugoti, neleidžiant „įsiaudrinti“.

„Šamoklo teorijoje“ visuomet vienodas pašnekovų skaičius skirtingose barikadų pusėse, kurie, jausdami vienodas jėgas, stengiasi palaikyti ginčą, atsikirsti, įrodyti savo tiesą. „Visuomenės interese“ tiesos įrodymas dviems žmonėms, sėdintiems prieš septynis, atrodo tarsi vėjo malūnų vaikymas.

„TV forume“ taip pat matome nelygias pajėgas, tačiau pakviestos asmenybės čia kur kas spalvingesnės ir stipresnės bei galinčios atsikirsti. Vis gi, kviečiant ne tiek pat žmonių skirtingose pusėse, žiūrovui gali susidaryti įspūdis, kad teisybė daugumos pusėje. Vienoje laidoje „Darbo“ partija“ atstovauja du asmenys, o prieš juos – septyni, kitoje trys, o prieš juos – šeši. „Spaudos klubo“ dviejuose 2005 m. nagrinėtose laidose nuomonių pasiskirstymas netolygus: 2-4, 1-4.

Laidos dalyviai – viena svarbiausių ginčo formavimo priemonių. Kai kurie jų, kaip R. Valatka, savo asmeninių savybių pagalba tampa dažnais laidų svečiais. Pasinaudodami tokių pašnekovų gebėjimu formuoti ginčą kritinių pasisakymų ir klausimų, komentarų pagalba, laidos vedėjai savo funkcijas perduoda jiems. Šia galimybe nepasinaudoja „Visuomenės interesas“.

Ginčas priklauso ir nuo asmenybių, kurios kviečiamos į laidą. Nagrinėjamų laidų tematika daugiausiai buvo susijusi su LR Prezidento pareikštu nepasitikėjimu dviems asmenims ir jų likimu, todėl į laidą buvo kviečiami žmonės, pritariančys jų pasišalinimui iš užimamų valstybinių postų. Taip pat šie abu asmenys arba jų atstovai, kurie, ištikus krizei, bandė sukurti iš padėties gindamiesi vienas kito puolimu. Taip pat laidose svarbus vienos ir kitos pozicijos atstovų skaičius. Esant nuomonių tolygiam pasiskirstymui, ginčą formuoti kur kas lengviau, nelygiam – mažiau narių turinti pusė nesugeba atremti daugybės kritikos ir ginčas nelygiavertis, persveriamas.

4.2.2. Nelygios ginčo galimybės

Šiuo metu išlikusiuose Lietuvos debatuose – „Spaudos klube“ bei „TV forume“ laidos vedėjai, užuot patys formavę ginčą, dažniausiai perkelia šią funkciją laidos svečiams. Tačiau tai daro rečiau, nei nagrinėtose 2005 m. laidose.

Kartais pastangos sukelti ginčą, pakvietus į laidą politologą ar apžvalgininką nepasiteisina. Į „Spaudos klubą“ pakviestas politologas Lauras Bielinis („Spaudos klubas“ LTV, 2006 a) kalba nuobodžiai, neišraiškingai. Laidos vedėjas paprašo įvertinti esamą situaciją, todėl pašnekovas pradeda kalbėti kas jam atrodo įdomu, jis nenukreipiamas ta linkme, kur galėtų kilti ginčas. Jo ilgos kalbos metu visi kiti pašnekovai nuleidžia galvas, ima kažką užsirašinėti, tačiau vedėjui nutraukus politologą, niekas jam neprieštarauja ir su juo nediskutuoja.

A. Saurusevičius suteikia per daug laidos laiko kai kuriems politikams, kurių kalba labiau primena monologą nei dialogą.

Politikė Rasa Juknevičienė turi gerą iškalbą, tačiau po ja pasislepia daugiažodžiavimas ir beprasmybė, kurią ne greitai perpranta laidos vedėjas. Ji varijuoja žodžiais „visi koalicijos nariai tylėjo kaip žuvys“, „nuėjo obuoliauti su tuo pačiu partneriu“, „šaukštai po pietų“, tačiau galiausiai nieko nepasako ir ima reklamuoti savo (Tėvynės Sąjungos) partiją.

„Spaudos klubo“ laidoje („Spaudos klubas“ 2006 c), į kurią pakviečiami trys dažnai televizijoje pasirodantys žiniasklaidos atstovai, taip pat nesukuriamas ginčas. Joje pasirodo tinklalapio www.lrytas.lt redaktorius Rimvydas Valatka, politikos apžvalgininkas Virgis Valentinavičius ir BNS redaktorius Audrius Matonis.

Kiti pašnekovai – trijų skirtingų partijų nariai - V.Uspaskichas (Darbo partija), Alfredas Pekeliūnas (Valstiečių liaudininkų partija) ir Vytenis Andriukaitis (Socialdemokratų partija).

Pokalbis vyksta tarp laidos vedėjo ir pašnekovo, o žiniasklaidos atstovai, komentatoriai apibendrina situaciją arba pateikia savo nuomonę apie vieną ar kitą klausimą. Jų komentarai sukelia laikiną pašnekovų reakciją - nepasitenkinimą, tačiau ginčo nesukelia. V. Valentinavičius ir A. Matonis nekelia ginčo, kalba pagarbiai, neironizuoja.

Kiek ryškesnė asmenybė R.Valatka, puikiai mokantis sukelti studijoje ginčą, ne visada tam turi progų. Kartais, gavęs tokią progą, jis sukelia veikiau ne ginčą, o bruzdesį ir išjuokiamąjį pasipiktinimą („Spaudos klubas“ 2006 c, 27:30-28:36 min.):

V. Andriukaitis: Ši koalicija priklausys nuo dviejų dalykų: nuo to, kaip sugebės Parlamentas mobilizuoti balsus, patvirtinant biudžetus, nes tai yra įstatymas numeris vienas. Ir nuo to, kaip darniai Algirdas Brazauskas ir Valdas Adamkus dirbs šitoje situacijoje. Priešingu atveju...

R. Valatka: Tai koalicijos nebereikia? Trys minus vienas – lygu du.

V: Trys minus vienas, vadinasi ... (pasimetusiu veidu)

R. Dabar trys plius vienas...

V. Trys plius vienas – tai yra prezidentas.

R. Ne, keturi minus vienas – lygu du.

Laidos vedėjas: Pone Andriukaiti, tai gerai supratome, kad koalicijos darbas ne tiek svarbu, jeigu ponas Brazauskas ir ponas Adamkus gerai sutars? Tai jūs manote, kad čia viskas, to ir gana?

V. Ne, jūs labai supaprastinate.

(Visi laidos dalyviai juokiasi)

V. Prezidento veiksnys yra ypatingai svarbus šioje situacijoje.

Trys apžvalgininkai susižvalgo ir pradeda juoktis. Šias „linksmybes“ nutraukia pasisakyti užsigeidęs pašnekovas.

2006 m. nagrinėtose laidose A. Siaurusevičius rečiau kontroliuoja ginčą, kaip prieš metus nagrinėtose laidose. „Spaudos klubas“ praranda *realybės* debatų kūrimu principus. Šiandieną jie nebeturi tokių išraiškingų emocijų, kokios buvo prieš metus, ginčas ne formuojamas, o yra atsitiktinis rezultatas. Vietoj ginčo, kuris būtų kuriamas argumentų, dokumentų, įrodymų pagalba, apsiribojama asmeniškumais, kurie kartais tampa panašūs į patyčias.

„TV forumo“ vedėjas E. Jakilaitis ginčo formavimo funkciją dažniausiai perleidžia kitiems pašnekovams.

Geriausiai formuoti ginčą jam padeda komentatorius R. Valatka („TV forumas“ 2006 c, 22:20-22:40min.).

Vedėjas: Ponia Valatka, kodėl jūs juokiatės iš tokių argumentų?

R. Valatka: Todėl kad ponia Jolanta fantazuoja ir fantazuoja, kaip pasakyti, ne labai jausdama, kad daro kažką ne taip. Aš štai kuo stebiuosi (...).

Jam laidose suteikiama ilgiausia teisė kalbėti, nes jis vienintelis, vis dar kuriantis ginčą pagal *realybės* televizijos bruožus.

Į laidą kviečiamas ne tolygus „varžovų“ skaičius, kurie galėtų vienas su kitu drąsiai ginčytis, diskutuoti. Laidoje „Kokios vokelių skandalo pamokos? Ar mėsos sūdytojos atveis gali padėti keisti sistemą?“ dalyvauja vienas žmogus, atstovaujantis vieną nuomonę (Jolanta Uspaskich) ir penki kitą. Vienoje barikadų pusėje sėdinčiai pašnekovei sukelia nepasitenkinimą kai kurių pašnekovų užuominos ir priekaištai. Ji bando ginčytis, tačiau ginčas gaunasi nelygus. Jaučiama akivaizdi persvara. O ir kiti pašnekovai, užuot griežtai dėstę savo pozicijas, kalba užuominomis, sušvelniną savo pasisakymus.

Kitoje „TV forumo“ laidoje matome keturis pašnekovus, atstovaujančius vieną „tiesos“ pusę. Joje diskutuojama apie Prezidento V. Adamkaus ir aukščiausiojo tesimo pirmininko V. Greičiaus konfliktą. Tačiau į laidą pakviečiami tiesiogiai su šiuo konfliktu nesusiję asmenys: politikai V. Landsbergis (Tėvynės Sąjunga), A. Sakalas (Socialdemokratų partija), žurnalo „Ekstra“ redaktorius V. Vasiliauskas ir LR žurnalistas – T. Dapkus.

Visi šie dalyviai pasisako prieš Prezidento poelgį, todėl laidą galėtume vadinti tik apžvalgine. Debatus šioje laidoje keičia pašnekesys ir situacijos įvertinimas. Ginčas neformuojamas, nes to daryti neleidžia parinkti pašnekovai.

Pašnekovų kalbėjimo tonas taip pat nesukelia ginčo. Kiekvienas iš jų kalba vangiai, be emocijų. V. Landsbergiui leidžiama nuobodžiai skaityti savo užrašus, nors jis pamiršta mintį ir vėl jos ieško savo užrašuose, laidos vedėjas jo nepertraukia. Jis šioje laidoje tik užduoda viena kitą klausimą ir jį patikslina.

Laida „Aiškėja, kad kitąmet euras įvestas nebus. Kaip tai atsilieptų šalies ūkiui ir kiekvieno gerovei?“ - visiškai neįdomi paprastam žmogui, nes į ją diskutuoti pakviečiami specialistai, kurie

nevengia kalbėti nuobodžiais ir ne kiekvienam suprantamais terminais. Taip pat dauguma jų remiasi faktais, o ne emocijomis, todėl ginčas čia tampa neįmanomas.

Matome, kaip pasikeitė debatai po metų. Šiandieną jie tapo vangesni, nuobodūs paprastam žiūrovui. Laidos vedėjai į laidas kviečia ne tokius pašnekovus, kurie galėtų ginčytis kaip “lygus su lygiu”. Netolygus ir laidos dalyvių nuomonių paskirstymas. Laidoje dalyvaujant vienam žmogui, kuris atstovauja vieną nuomonę, o penki – kitą, negali formuotis normali diskusija. Kartais laidoje dalyvauja tik vieną nuomonę atstovaujantys dalyviai arba specialistai, kalbantys neišraiškingai, remiantis faktais.

4.3. Papildomi laidos elementai

Neįgudusiai žiūrovo akiai labiausiai dėmesys krinta į laidos vedėją ir diskusijos dalyvius, tačiau nereikėtų nuvertinti ir ne taip aiškiai pastebimų elementų, kurie taip pat efektyviai formuoja ginčą. Tai - studijos žiūrovai, skambinantieji telefonu, studijos išdėstymas ir pašnekovų pasodinimas tam tikrose vietose tarp tam tikrų žmonių.

Nors daugelis teoretikų, kalbėdami apie diskusines laidas, pabrėžia tris pagrindinius elementus – vedėją, dalyvius ir žiūrovus, Lietuvoje pastarieji lieka neįvertinti. Nors jų pagalba taip pat gali būti formuojamas ginčas. Dažnai tokiose laidose žiūrovai dalyvauja turėdami griežtą poziciją, jie yra linkę kalbėti drąsiai ir emocionaliai, taip sukeldami priešininkams prieštaravimų poreikį. Nors šiandieninė televizija ypatingą dėmesį skiria paprastam žmogui, tačiau debatuose jų tiesiog nėra, nesuteikiama galimybė net sėdėti studijoje.

2005 m. darbe nagrinėtose laidose grįžtamąjį ryšį, pasakantį, kad laida yra žiūrима, parodydavo interaktyvūs skambučiai telefonu bei nuomonės išsakymas balsuojant. Balsavimo rezultatai taip pat gali sukelti norą ginčytis ir aktyviau, įtikinamiau argumentuoti, dalyvauti laidoje. Šia galimybe naudojasi „Sąmokslų teorijos“ vedėjas, tačiau „TV forume“ rezultatai pasakomi tik laidos pabaigoje.

Rezultatai parodo tam tikrą žiūrovų poziciją. Jeigu šią poziciją apie vieną ar kitą politiką, aktualų įvykį su argumentais išsakytų žiūrovai, sėdintys salėje, simboliška visuomenės nuomonė būtų ne tokia banali, kaip telefoniniai balsavimai ar skambučiai.

Laidos žiūrovų studijoje švilpimas, šurmulyš, gyvi klausimai – tai terpė, kurios neišnaudoja laidų kūrėjai ginčui formuoti.

2005 m. darbe nagrinėtose laidose daugiausia telefoninių pokalbių (trys) buvo „Visuomenės interese“. Visi skambinusieji buvo kraštutinių pažiūrų (vienas – pasisakantis už prostituciją, kitas – kaltinantis psichiatrijos gydytojus., nevengdamas keiksmų tiesioginio eterio metu, trečias – užsipuola vieną laidoje dalyvaujantį politiką, nediskutuodamas nagrinėjama tema).

Laidos „Visuomenės interesas“ pavadinimas reikalauja visuomenės atstovų. Tais atstovais laidose yra politikai, specialistai, profesinių sąjungų nariai, tačiau paprastų žmonių, ne visuomenės atstovų, labai trūksta.

Ginčui sukelti A. Siaurusevičius pasinaudoja interaktyviu pokalbiu, kuriame laidos vedėjas diskutuoja su politologu R. Lopata (Spaudos klubas 2005 a). Ši žmogų taip pat, kaip ir R. Valatką, prieš metus dar buvo galima priskirti prie „etatinių“ laidų dalyvių, tačiau visose mano nagrinėtose laidose jį galima buvo išgirsti tik vieną kartą.

Politologo komentaras sukelia A. Zuoko nepasitenkinimą dėl tiesioginės, griežtos kritikos. Tačiau R. Lopatos komentarams pasibaigus, pokalbis nutraukiamas ir galimybę pasisakyti turi tik A. Zuokas.

„Visuomenės interese“ ginčą padeda formuoti studijos išdėstymas. Ji tarsi padalijama į dvi dalis: vienoje (prie stalo) visuomet sėdi keturi pašnekovai ir laidos vedėjas, kitoje (ant kėdžių) – keturi arba penki, pavadinkim juos „komentatoriai“ ir antras laidos vedėjas. Tokioje studijoje sudėtinga išvystyti ginčą, kuomet dalyviai taip išmėtomi. Ne tik atstumas, bet ir akių kontakto nutolimas slopina ginčą. Dažnai žiūrint šią laidą, galima nuspėti, kada kuriam pašnekovui bus užduotas klausimas: pirma prie stalo sėdintiems, vėliau – „komentatoriams“ ir vėl iš naujo. Jeigu prie stalo sėdi pašnekovas, kuris galėtų diskutuoti su „komentatoriumi“, tai padaryti neleidžia atstumas ir laidos „planas“³.

Tai dar vienas skirtumas, kurio neturi kitos mano nagrinėjamos laidos. Jose, atvirkščiai, dalyviai pasodinami vienas prieš kitą. Nors „TV forume“ dalyviai pasodinami toliau vienas nuo kito dviem linijomis, tačiau vienas prieš kitą, o laidos vedėjas juos jungia, ne skiria.

Laidos dalyvių išdėstymas, vieta studijoje taip pat nėra spontaniškas pasirinkimas. Beveik visose laidose pašnekovai pasodinami pagal jų pozicijas. Jeigu laidoje dalyvauja ne tiek pat „už“ ir „prieš“ pašnekovų, tie, kurių mažiau, sodinami vienas šalia kito. Galbūt žiūrovams taip lengviau atskirti, už kurią poziciją jie pasisako.

Būtų įdomu padaryti eksperimentą. Sėdėdami tos pačios nuomonės pašnekovų pusėje jie jaučiasi saugesni, todėl perkėlus į priešingą (pavyzdžiui, pasisakantį „už“ tarp dviejų „prieš“), paskatintų aktyviau gintis, kalbėti ne tik „sausą“ kalbą, bet ir išreikšti savo nuomonę, kritikuoti. Tačiau ši galimybė galioja tik esant tokiam pačiam skaičiui pašnekovų „už“ ir „prieš“.

Šiandieniniuose debatuose matome dar prastesnę situaciją – papildomi laidos elementai, formuojantys ginčą, visiškai pamirštami.

Nei „Spaudos klubas“, nei „TV forumas“ į laidą nekviečia žiūrovų, kurie savo emocijomis, grįžtamąja reakcija galėtų kelti ginčą.

³ Tai puikus pavyzdys, kad laidose dalyvaujantys pašnekovai privalo atlikti tam tikrus vaidmenis, kuriuos jiems nustato laidos kūrėjai.

„Spaudos klube” neklausoma žiūrovų nuomonės telefonu, neprašoma balsuoti. Šie neišnaudoti elementai laidą daro negyva, nuobodžią, nesivadovaujama „realybės“ televizijos principais.

Iš nagrinėtų 2006 m. „TV forumo“ laidų, tik vienoje žiūrovams buvo galima balsuoti telefonu už vieną ar kitą poziciją. Žiūrovų klausama: „Ar norėtumėte, kad kitamet būtų įvestas euras?“. Laidos viduryje išsakomi rezultatai, kurie pasako, jog žmonės prieš eurą. Tačiau šis faktas visai neįtakoja pašnekovų kmentuoti, o tuo labiau nuginčyti.

Laidoje „V. Adamkus pareiškė, kad nepasitiki V. Greičiumi nei kaip teisėju, nei kaip žmogumi. Kas šioje istorijoje teisus ir kodėl iš tiesų kilo šis skandalas?“ jos kūrėjai pateikia du reportažus, kuriuose atskirai pasirodo dvi asmenybės, dėl kurių ginčo kilo konfliktas. Tačiau jos išsako tik savo pozicijas atskirai. Ginčo suformuoti nepavyksta. Vedėjas savo interviu jo nekelia, tiesiog pateikia klausimus. Kiekvienas konflikto dalyvis jaučiasi teisus ir jiems nesuteikiama galimybė išsiaiškinti dviese.

Interviu su Prezidentu trunka per ilgai – nuo 21 min 40 s iki 35 min 55 s. Interviu ir su V. Greičiumi - taip pat.. Laidos vedėjas E. Jakilaitis per šį laiką pateikia pašnekovui tik tris klausimus, todėl šį pokalbį galėtume pavadinti monologu. Pavyzdžiui, į pirmąjį laidos vedėjo klausimą pašnekovas atsakinėja 6 min. Po reportažų kiekvienam pašnekovui studijoje suteikiamas žodis įvertinti reporaže išsakytus pašnekovų žodžius ir apibendrinti situaciją.

Kai kurie elementai, kurie galėtų paskatinti ginčą, kuris prisidėtų ne tik prie laidos auditorijos patraukimo, bet ir tiesos paieškų, darbe nagrinėtose 2005 m. laidose neišnaudojami. Didžiausias diskusinių laidų trūkumas – žiūrovai, kurie atstovauja visuomenę. Tačiau visuomenės nuomonė parodoma tik balsavimo rezultatų dėka, kurie būna inicijuoti vienos ar kitos laidos dalyvių pusės ir pavieniai interaktyvūs skambučiai, kuriais naudojasi į kraštutinumus linkę žmonės.

Šiandieniniuose debatuose papildomi laidos elementai beveik visai išnyksta, o išlikę - neformuoja ginčo. Kartais neaišku, kodėl jie naudojami, nes nesuteikia laidai jokios prasmės. Politikui ar laisvam piliečiui tekdavo viešai kalbėti miesto tarybose ir įtikinti balsuojančiuosius priimti jo pasiūlymą. Ar įtikinimas pavykdavo, jis matydavo tiesiogiai iš jo klausančiųjų reakcijos. Šiandieną debatai neišnaudoja klausančiųjų reakcijos, kaip tai darydavo Senovės Graikijos piliečiai, sakydami kalbas. Jie iš karto matydavo, ar jo teiginiai yra jiems priimtini, ar ne.

Debatų laidos taptų kur kas gyvesnės, jeigu į jas būtų kviečiami visuomenės atstovai. Jie padėtų kurti ginčą, verstų pašnekovus pateikti įtikinamesnius argumentus, nebūtų skiriama tiek daug laiko neįdomių pašnekovų monologams.

4.4. Pokyčių įtaka laidų populiarumui

Pažvelgę į 2005 m. gegužės mėn. ir 2006 m. balandžio mėn. TNS-Gallup atliktus TV auditorijos tyrimus, pastebėsime, kad debatų pokyčiai turėjo įtakos jų populiarumui.

Prieš metus, 2005 m. gegužės mėn., kai Lietuvos televizijoje buvo ryškūs *realybės* televizijos bruožai, debatų nebuvo galima rasti 25 populiariausių laidų sąrašė (1 priedas). Tačiau po metų, 2006 m. balandžio mėn. į 25 televizijos populiariausių laidų gretas patenka „TV forumas“, praradęs savo „vaidybos ir vaidybos“ elementus.

Nors prieš metus nagrinėtose laidose buvo analizuojamas daugelį sukretęs V. Uspaskicho studijų skandalas, o šiais metais laidose nagrinėjamos ne skandalingos, įvairios temos, 2005 m. gegužės mėn. „TV forumas“ TV3 reitingų lentelėje patenka tik į 25 vietą (3 priedas). O po metų, kaip matome (6 priedas), jis tampa populiariausia laida.

Tuo tarpu „Spaudos klubas“ į 25 populiariausiųjų Lietuvos televizijų laidų gretas iš viso nepapuola nei 2005 m. gegužę, nei 2006 m. balandį. Tačiau pasikeitus laidos ginčo formavimo metodams, laida tampa populiarnė. 2005 m. gegužės mėn. ji užima tik 22 vietą LTV reitingų lentelėje (4 priedas), o 2006 m. balandžio mėn. ji pasiekia 5 vietą (6 priedas).

Kaip buvo minėta tyrime, „Visuomenės interesas“, perėmęs tik keletą *realybės* televizijos bruožų, 2005 m. gegužės mėn. atsiranda aukštesnėje pozicijoje (vienuoliktoje), nei „Spaudos klubas“.

Pati emocionaliausia laida, kurią galime vadinti tikra *realybės* televizijos laida – „Sąmokslų teorija“ – lieka tik 16 vietoje (5 priedas).

Atlikus šį darbe nagrinėjamų televizijos reitingų palyginimą, galima daryti išvadą, kad didesnio populiarumo susilaukė tie debatai, diskusinės laidos, kurie nesivaikė *realybės* televizijos principų.

IŠVADOS:

Debatai Senovės Graikijoje turėjo išskirtinę reikšmę piliečiams. Jie buvo demokratijos pagrindas. Kartu su demokratija, Atėnuose kūrėsi įvairios mokslo šakos, nagrinėjančios iškalbą (retorika), ginčą (eristiką), kurių pagrindinis tikslas buvo surasti tiesą, įtikinti savo teisumu. Kaip geriausiai įtikinėti piliečius savo teisumu, nesutarė ir Senovės graikai, ir Viduramžių mokslininkai bei teologai, siūlę įvairybę variantų.

Atkeliavę į televiziją debatai prisitaikė prie jos taisyklių. Atlikus Lietuvos diskusinių laidų ginčo modeliavimo metodų tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1. Lietuvos televizijos debatai beveik nesivadovauja senovės debatų tradicijomis:

- Šiandieninės televizijos diskusijos vadovaujasi ne disputo, diskusijų pagrindu. Svarbesnis tampa įtikinimas, o ne problemos analizė, sprendimų ieškojimas. Debatų dalyviai vadovaujasi asmeniniais ir emociniais įrodymais.
- Šiuolaikinės Lietuvos diskusinės laidos perima tik tas senovės debatų tradicijas, kurios padeda įtikinti publiką. Debatuose matome, kad populiariesni tie pašnekovai, kurie naudoja retorinę iškalbą, tačiau tokių žmonių laidose nėra daug. Dažnai dalyviai, naudodami retorinę iškalbą, siekia išvengti nemalonaus klausimo, savo iškalba pataikauja auditorijai, naudoja ją netinkamai.
- Antikos laikais ginčas buvo demokratijos įrankis, padėdavęs surasti tinkamiausią sprendimą, tiesą. Šiandieninėse laidose surasti tiesos nepavyksta, ji neišaiškinama. Debatai apsiriboja pokalbiu „kas yra teisybė“, tačiau nepadaro išvados.
- Senovės Graikijoje oratoriai privalėdavo laikytis tam tikrų taisyklių. Pastebima tendencija, kad debatų pašnekovai, kintant televizijai, išmoksta tam tikrą jos taisyklių ir taip pelno žiūrovų simpatijas. Nagrinėtose laidose, kurios buvo rodomos prieš metus, matyti, kad pašnekovai vadovavosi realybės televizijos taisyklėmis. Šiuo metu, pavargusiai nuo „realybės“ televizijoje matoma, kad ir debatų pašnekovai nebesivadovauja realybės televizijos bruožais.

2. Darbe nagrinėtose 2005 m. Lietuvos diskusijų laidose ginčas modeliuojamas pagal *realybės televizijos principus*:

- Formuojantis *realybės* televizijai, jos savybes perėmė Lietuvoje diskusijų laidos.
- Politinės erdvės atstovai prisitaikė prie kintančios televizijos principų: politikai kūrė savo įvaizdį intymumo, paviršutinių bruožų pagalba; politologams ji tapo populiarumo ir autoriteto formavimo galimybe. Politinė polemika apsiribojo tiesos ieškojimo procesu, o ne turiniu.

- Prieš metus transliuotose Lietuvos diskusijų laidose - „TV forumas“, „Spaudos klubas“, „Sąmokslų teorija“ ir „Visuomenės interesas“ laidos procesas – ginčas, emocijos užgoždavo nagrinėjamą temą. Vienintelis „Visuomenės interesas“ akcentuodavo problemą, laikydavosi tematikos, mažiau dėmesio skirdavo ginčui.
- Nagrinėtų laidų vedėjai skirtingai modeliavo ginčą. „Visuomenės interese“ ginčas apsiribojo aiškiai suformuluotais vedėjų klausimais, tačiau jis nebūdavo išvystomas. R. Satartavičius bei R. Juozapavičius puikiai valdydavo pašnekovus, vykdydami savo „surežisuotą scenarijų“, mažai dėmesio skirdavo spontaniškam ginčui. „Spaudos klube“ A. Siaurusevičius formuodavo ginčą kompromituojančiais klausimais, savo emocijų (pykčio protrūkiams, ironizavimu, juokeliais) ar asmeninių savybių (atkakliai klausinėjant, tardant ir užsipuolant) pagalba. E. Jakilaitis naudojosi dvejais ginčo formavimo metodais: kurdamas jį pats (klausimais, emocijinėmis savybėmis, puikiai kontroliuodamas pašnekovus) ir perduodamas vedėjo funkcijas pašnekovui. A. Kliveckai geriau sekėsi formuoti ginčą iškalbingų pašnekovų dėka.
- Laidose ginčas buvo modeliuojamas spalvingų asmenybių pagalba, suteikiant vedėjo funkcijas pašnekovui, kviečiant į studiją priešingų nuomonių atstovus, derinant vienos ir kitos nuomonės pašnekovų skaičių.
- Neišnaudojami tokie laidos elementai, kaip žiūrovai, pašnekovai telefonu ir galimybė jiems diskutuoti, studijos išdėstymas ir pašnekovų vietos studijoje parinkimas, kurie padėtų modeliuoti ginčą.

3. 2006 m. Lietuvos diskusijų laidos mažai dėmesio skiria ginčui, prarandami *realybės* televizijos bruožai:

- Lietuvos televizijos debatai prarado *realybės* televizijos emocionalumą, nebesivadovauja tais pačiais ginčo formavimo metodais.
- Kartais diskusijų laidose užsimezga spontaniškas ginčas, kuris nėra susijęs su tiesos ieškojimu. Laidos vedėjai, anksčiau savo klausimais, asmeninėmis savybėmis formuodavę ginčą, nepritarimo reakciją, šiandieną praranda šį bruožą. A. Siaurusevičius išlaiko savo stilių, kuris anksčiau keldavo ginčą, tačiau šiandieną toks kalbėjimo būdas veikia suerzina pašnekovus, nei skatina ginčytis. Jis nutraukia pašnekovus tuomet, kada, atrodytų, galėtų kilti ginčas. E. Jakilaitis mažiau pertraukinėja pašnekovus, per daug laiko skiria jų monologiniams pasisakymams.
- Laidos vedėjai į laidas kviečia nelygius vienas kitam pašnekovus, kurie galėtų ginčytis. Netolygus ir laidos dalyvių nuomonių paskirstymas. Laidoje dalyvaujant vienam žmogui, kuris atstovauja vieną nuomonę, o penki – kitą, negali formuotis normali diskusija. Kartais laidoje

kalba tik vieną nuomonę atstovaujantys dalyviai. Laidos vedėjai specialistams leidžia kalbėti paprastam žmogui nežinomais terminais, remiamasi faktais.

- Šiandieniniuose debatuose matyti, kad nesinaudojama pagalbinaisiais laidos elementais - žiūrovais, skambučiais, balsavimu, pašnekovų išdėstymu studijoje - kurie padėtų formuoti ginčą. Kartais jie išnaudojami netinkamai.

4. Didesnio populiarumo susilaukė tie debatai, diskusinės laidos, kurie nesivadovavo *realybės* televizijos principais.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. BIELINIS, Luras. Šou principų dėsningumai Lietuvos politiniame gyvenime. Iš *Politologija* [interaktyvus]. 2002, nr. 25 [žiūrėta 2006 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/politol/25/str2.pdf>>.
2. BIELINIS, Luras. Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 127.
3. BOURDIEU, Pierre. О телевидении и журналистике Москва: Фонд научных исследований „Прагматика культуры”, Институт экспериментальной социологии, 2002, p. 159.
4. ZEUSCHNER, Raymond. Communicating today. United states of America: California Polytechnic State University, Allyn and Bacon, 1997, p. 461.
5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Progarmavimo įmonės „Autoinfa” tinklapis [žiūrėta 2006 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.
6. DAHLGREN, Peter. Television and the public sphere (Citizenship, democracy and the media). London: Sage publication, 2000.
7. Debatų programa: Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija, Leidybos centras, 1999, p. 37.
8. EDELMAN, Murray. The politics of misinformation. Cambridge: Cambridge university press, p. 139.
9. GUTAUSKIENĖ, Alina, PAKŠIENĖ, Virginija. Kaip rengti debatus. Kaunas: Šviesa, 2004, p. 79.
10. PEČIULIS, Žygintas. Audiovizualinė žiniasklaida komunikacijos technologijų raidos kontekste. Iš *Informacijos mokslai* [interaktyvus]. 2003, t. 25 [žiūrėta 2006 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/25/tomas25.html>>.
11. PEČIULIS, Žygintas. Malaiza, Siauras ir blondinė. *TV antena*, 2005, nr. 25, birželio 25, p. 4.
12. PEČIULIS, Žygintas. Realybės fenomenas: visuomenės transformacijų atspindžiai. Iš *Informacijos mokslai* [interaktyvus]. 2005 (a), nr. 32 [žiūrėta 2006 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzc.vu.lt/get.php?f.926>>.
13. PEČIULIS Ž. Televizija: istorija, teorija, technologija, žurnalistika. Vilnius: LRT leidybos centras, 1997, p. 270.
14. PEČIULIS, Žygintas. Televizijos – pavargusios ir be ambicijų. *TV antena*, 2006, nr. 16, balandžio 22, p. 10.

15. PEČIULIS, Žygintas. Televizijos programų plėtra. Iš *Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje: monografija*. Vilnius, 2000, p. 232-254.
16. PEČIULIS, Žygintas. Televizijos vaidmenys visuomenėje: formalūs ir neformalusis instituciškumas. Iš *Filosofija. Sociologija* [interaktyvus]. 2005 (b), nr. 4 [žiūrėta 2006 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą:
<http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil54/Fil_029_034.pdf>
17. PEČIULIS, Žygintas. Televizijos žanrų klasifikavimo principai. *Informacijos mokslai*, 2004 (a), t. 31, p. 185-197.
18. PEČIULIS, Žygintas. Televizijų transformacijų procesas: technologinis ir komunikacinis aspektai. Iš *Knygotyra* [interaktyvus]. 2005(c), nr. 45 [žiūrėta 2006 m. gegužės 3 d.].
<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/knygot/45/straipsniai/str11.pdf>
19. PEČIULIS, Žygintas. Žodžio dramaturgija televizijoje ir demokratijos procesas. *Politologija*, 2004 (b), nr. 4 (36), p. 59-77.
20. PETERS, John Durham. Kalbėjimas vėjams: komunikacijos idėjos istorija. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004, p. 355.
21. KAIRYS, Stanislovas. Lengvas raganavimas. Iš „Delfi“ [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2006 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=6860905>>.
22. KOŽENIAUSKIENĖ, Regina. Retorika: iškalbos stilistika. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, p. 462.
23. MCLUHAN, Marshall. Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai. Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 347.
24. MCNAIR, Brian. An introduction to political communication. London and New York: Routledge, 1999, 235 p.
25. MEDHURST, Martin J., BENSON, Thomas W. Rhetorical dimension in Media: A critical casebook. United states of America: Kendall / Hunt Publishing Company, 1984, p. 460.
26. MURDOC, Graham. Talk show: democratic and tabloid tales. From *Television across Europe*. London: Sage publication, 2000, p. 199-220.
27. SHIRATO, Tony, YELL, Susan. Communication and Culture. London: Sage Publications, 2000, p. 204.
28. STOŠKUS, Krescencijus. Eristika arba mokėjimas ginčytis ir diskutuoti. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1996, p. 21.
29. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2001, p. 792.
30. VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“, 2004, p. 288.

Tyrimui naudotos interaktyvios laidos: prieiga per internetą: www.tv.lt ir www.lrt.lt.

1. „Šamokslo teorija”. Dar niekada nebuvo taip įdomu gyventi Lietuvoje. Tikras monstrų balius [interaktyvus]. BTV, 2005 (a) 05 24.
2. „Šamokslo teorija”. Kam naudinga galima krizė? [interaktyvus]. BTV, 2005 (b) 05 22.
3. „Šamokslo teorija”. Kam naudinga išstumti ūkio ministrą iš posto? [interaktyvus]. BTV, 2005 (c) 05 17.
4. „Spaudos klubas“. Ar turėtų atsistatydinti Viktoras Uspaskichas bei Artūras Zuokas iš savo užimamų pareigų? [interaktyvus]. LTV, 2005 (a) 06 01.
5. „Spaudos klubas”. Ar Ūkio ministras supainiojo viešuosius ir privačiuosius interesus? [interaktyvus]. LTV, 2005 (b) 05 11.
6. „Spaudos klubas“. Kokia valdančiosios koalicijos ateitis? [interaktyvus]. LTV, 2006 (a) 04 20.
7. „Spaudos klubas“. Paskutiniai įvykiai Lietuvos politikoje: krizės pabaiga ar pradžia? [interaktyvus]. LTV, 2006 (b) 04 13.
8. „Spaudos klubas“. Situacija, susidariusi po Prezidento Valdo Adamkaus kalbos, kai jis paragino dviejų partijų lyderius pasitraukti iš pareigų [interaktyvus]. LTV, 2005 (c) 05 22.
9. „Spaudos klubas“. Valdančiosios koalicijos postai pasidalinti, kas toliau? [interaktyvus]. LTV, 2006 (c) 04 27.
10. „TV forumas“. V. Adamkus pareiškė, kad nepasitiki V. Greičiumi nei kaip teisėju, nei kaip žmogumi. Kas šioje istorijoje teisingas ir kodėl iš tiesų kilo šis skandalas? [interaktyvus]. LTV, 2006 (a) 04 10.
11. „TV forumas“. Aiškėja, kad kitąmet euras įvestas nebus. Kaip tai atsilieptų šalies ūkiui ir kiekvieno gerovei? [interaktyvus]. LTV, 2006 (b) 04 24.
12. „TV forumas“. Ar visuomenė dar gali pasitikėti Ūkio ministru? [interaktyvus]. TV3, 2005 (a) 05 17.
13. „TV forumas“. Ar V. Uspaskichas turėtų pasitraukti iš politikos? [interaktyvus]. TV3, 2005 (b) 05 21.
14. „TV forumas“. Kokios vokelių skandalo pamokos? Ar mėsos sūdytojos atveis gali padėti keisti sistemą? [interaktyvus]. LTV, 2006 (c) 04 02.
15. „TV forumas“. Prezidento pasitikėjimą praradę asmenys toliau klimpsta į skandalus, tačiau situacija, regis, nesikeičia. Kodėl? [interaktyvus]. TV3, 2005 (c) 06 14.
16. „Visuomenės interesas”. Ar yra vilties teisingai ištirti įtarimus dėl Ūkio ministro? [interaktyvus]. LTV, 2005 (a) 05 16.
17. „Visuomenės interesas”. Ar uždaroje psichikos sveikatos priežiūros ir globos institucijose gerbiamos žmogaus teisės? [interaktyvus]. LTV, 2005 (b) 05 30.

18. „Visuomenės interesas”. Ką Lietuva laimi persekiodama prostitucijos paslaugų vartotojus? [interaktyvus]. LTV, 2005 (c) 05 23.

Television debate: the technique of dispute

Debates have an old history, counting from Greek civilization to these days. In television we see different debates. But the same dimension – search of truth – is still important thing. Like our capabilities to express the truth have changed by the birth of every new technology of communication, the truth telling in television by debates have changed to.

In antiquity times an argue was the most important instrument to find the true. Politics, judges, soldiery learned how to debate in public ant to prove his true, by using arguments and oratory. Every oratory speaker had to follow the rules of arguing. Television debates use only the rules, which help to please audience.

In medieval times arguing becomes a part of science. Speakers are not trying to find the true, but to prove that your propositions are the true. These rules intercept television debates.

Television argues don't have the same lineaments like antiquity or medieval debates. It becomes not the part of science, but borrows some rules of rhetoric. Television creates mixture of rhetorical ant television arguing.

In Lithuanian debates the technique of dispute is based on the broadcasts moderator, who create the dispute by his personal tricks, by transferring his functions to invited talkers. The dispute is created before debates broadcasting by inviting specific persons and two arguing sites. There are elements, which can create dispute like audience, telephone calls, position of studio elements or talkers, but they are still forgotten in Lithuanian technique of dispute.

In television have accepted the signs of *reality* television, witch debates has intercepted. In such television the process becoms more important, then the content. In debates we can see actors, who acts their roles to receive interests. Television is the key to the futures carrier for politicians, political scientists and journalists. As *reality* television needs persons intimate life, debates becomes emotional, these persons readjust to these wants.

Today we can see that debates becoms more boring, without emotions and *reality* television attributes. In debatus we can see less argues, less interesting speakers. Audience are forgotten at all. And these changes react to the ratings. As we can see from the research, debatus becoms more popular when it loses *reality* television.

2005 m. gegužės mėn. 25 populiariausios TV laidos

	Programos pavadinimas	TV kanalas	Vidutinė auditorija (proc.)	Vidutinė auditorija (tūkst.)
1	EUROVIZIJOS DAINŲ KONKURSO PUSFINALIS	LTV	17,6	589,6
2	LNK DEŠIMTMEČIO ŠOU	LNK	16,9	565,7
3	LNK DEŠIMTMEČIO BARAS. DIDYSIS FINALAS	LNK	15,1	505,2
4	LALAILA	LNK	14,7	490,2
5	EUROVIZIJOS DAINŲ KONKURSO FINALAS	LTV	13,4	446,7
6	NUO...IKI	LNK	13,2	440
7	LNK DEŠIMTMEČIO BARAS. TREČIADIENIO FINALAS	LNK	12,4	414,8
8	ŠVENTINIS KONCERTAS MOTINOS DIENAI	LNK	12,2	408
9	LNK DEŠIMTMEČIO BARAS	LNK	12	399,9
10	NEPRIKLAUSOMA PAIEŠKŲ TARNYBA	LNK	11,3	376,9
11	MYLI, NEMYLI	LNK	11,2	374,4
12	ABIPUS SIENOS	TV3	11	366,1
13	DIDYSIS PENKTADIENIO FILMAS / IŠPROTĖJĘS PROFESORIUS II: KLAMPŲ ŠEIMYNĖLĖ	TV3	10,5	352,2
14	TV PAGALBA	TV3	10,5	349,8
15	ŽALIOJO OBUOLIO PADĖKOS KONCERTAS	LTV	10,3	345,6
16	VAKARAS SU MARIJONU	LNK	10,3	343,3
17	KEIČIU ŽMONĄ	TV3	10,2	340,9
18	ANTROJI BANGA	LNK	9,9	331,8
19	LIETUVA-EUROPOS ŽVAIGŽDUTĖ	TV3	9,6	321,3
20	LKL ČEMPIONATO FINALAS / LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS (4-OS RUNGTYNĖS)	LTV	9,6	321
21	BE TABU SAVAITĖ	TV3	9,5	316,3
22	TIES RIBA	LNK	9,4	315,1
23	22:00	LNK	9,2	306,4
24	PAGALBA 112	LNK	9,2	306,3
25	TV3 ŽINIOS	TV3	9,1	305,3

2006 m. balandžio mėn. 25 populiariausios TV laidos

	Programos pavadinimas	TV kanalas	Vidutinė auditorija (proc.)	Vidutinė auditorija (tūkst.)
1	AUKSINIAI SVOGŪNAI 2006	LNK	28,7	960,5
2	LIETUVOS GARBĖ. APDOVANOJIMAI	TV3	18,6	620,9
3	NACIONALINĖ MUZIKOS LYGA. VELYKOS	LNK	16,4	549,6
4	NACIONALINĖ MUZIKOS LYGA	LNK	15,3	511,1
5	AUKSINIAI SVOGŪNAI 2006. 2 RODYMAS	LNK	12,9	431,1
6	DIDYSIS PENKTADIENIO FILMAS / DAKTARAS DOLITLIS	TV3	11,6	386,5
7	PASKUTINĖ INSTANCIJA	LNK	11,4	379,5
8	TV PAGALBA	TV3	11,3	376,9
9	LALAILA	LNK	10,9	364,7
10	DIDYSIS PENKTADIENIO FILMAS / DAKTARAS DOLITLIS II	TV3	10,8	362,4
11	LIETUVOS RYTO TELEVIZIJA	TV3	10,8	359,5
12	NEPRIKLAUSOMA PAIEŠKŲ TARNYBA	LNK	10,7	358
13	SROVĖS	LNK	10,6	356
14	PAGALBA. SOS	LNK	10,6	355,3
15	NUO...IKI	LNK	10,5	352,5
16	ROBAS ROJUS	LNK	10,5	352
17	IDEALI PORA	LNK	10,4	349,2
18	PENKTADIENIO MUZIKOS ŠOU	TV3	10,4	347,5
19	DVIRAČIO ŠOU	LNK	10,3	343,1
20	ŠEŠI NULIAI – MILIJONAS	LNK	10,2	339,9
21	ABIPUS SIENOS	TV3	9,9	331
22	TV3 ŽINIOS	TV3	9,7	325,5
23	VAKARAS SU MARIJONU	LNK	9,7	323,7
24	TV FORUMAS. SPECIALI LAIDA	LTV	9,6	322,2
25	MEDŽIOTOJŲ MĖNULIS	LNK	9,5	318,6

2005 m. gegužės mėn. populiariausios TV3 laidos

LAIDOS PAVADINIMAS	BENDRAS		REITINGAI PAGAL LYTĮ		REITINGAI PAGAL AMŽIAUS GRUPES			
	TVR	Reach%	VYRAI	MOTERYS	4-15M.	16-25M.	26-49M.	50 + M.
ABIPUS SIENOS	11	23,7	9,5	12,2	7,2	10	9,2	15,7
TV PAGALBA	10,5	18,5	9,1	11,6	8,7	12	9,3	12,2
DIDYSIS PENKTADIENIO FILMAS /IŠPROTĖJĘS PROFESORIUS II: KLAMPŲ ŠEIMYNĖLĖ	10,5	29,8	10,9	10,2	18,8	11,2	11,4	4,4
KEIČIU ŽMONĄ	10,2	22,7	9	11,3	9,6	10,4	9,6	11,2
LIETUVA-EUROPOS ŽVAIGŽDUTĖ	9,6	35	8,1	10,9	10,1	5,4	9,7	11,1
BE TABŲ SAVAITĖ	9,5	21,1	9,1	9,7	6,6	11,1	7,2	13,2
TV3 ŽINIOS	9,1	14,1	7,7	10,4	4,4	6,8	7,4	15,1
KOMANDA	8,7	20,2	8,8	8,7	7,6	8,6	7,4	11,1
EUROLYGA FINALAS/MACCABI-TAU CERAMICA	8,7	26,2	12,5	5,5	7,4	10,9	8,1	9,4
GERI LAIKAI. BLOGI LAIKAI	8,4	22,4	7,2	9,4	4,5	6,1	7	13,4
TELELOTO	8,2	17,9	7,3	9	3,5	4,5	6,8	14,4
TV3 PREMJERA/MELAGIŲ MELAGIS	7,8	23,3	6,9	8,5	7,3	9,7	7,6	7,4
PENKTADIENIO MUZIKOS ŠOU	7,7	16,9	5,3	9,8	6,2	6,5	7,4	9,4
EUROLYGA. PUSFINALIS/CSKA-TAU CERAMICA	7,7	27,5	10	5,8	7,3	8,9	7,8	7,4
MAIŠTINGASIS ANGELAS	7,4	12,9	4,3	10,1	8,1	8,4	3,9	10,9
KOBRA-11	7,3	17,6	7,5	7,1	6,4	5,9	6,9	8,9
LABIRINTAI	7,3	19,5	6,1	8,3	4,9	7,6	5,2	11,1
POKŠTAI	7,2	13,5	10,6	4,2	7,7	10,3	7,2	5,4
EKSTREMALŪS POKYČIAI	7,1	20,2	6,1	7,9	8,4	8,8	7,9	4,5
MILIJARDIERIAUS IŠŠŪKIS	6,8	17,5	5,2	8,2	7,3	9,4	7,5	4,6
KAS LAIMĖS MILIJONĄ	6,7	17,3	6,6	6,9	4,9	7,9	5,7	8,6
TV3 PREMJERA/TOPINĖ MOTERIS	6,7	27,8	5,4	7,7	3,9	8,4	6,9	7,2
TV FORUMAS	6,6	22,4	5,7	7,3	3,4	3,9	4,2	12,5

2005 m. gegužės mėn. populiariausios LTV laidos

LAIDOS PAVADINIMAS	BENDRAS		REITINGAI PAGAL LYTĮ		REITINGAI PAGAL AMŽIAUS GRUPES			
	TVR	Reach%	VYRAI	MOTERYS	4-15M.	16-25M.	26-49M.	50 + M.
EUROVIZIJOS DAINŲ KONKURSO PUSFINALIS	17,6	31,5	14,7	20,2	11,6	16,3	20	19
EUROVIZIJOS DAINŲ KONKURSO FINALAS	13,4	29,3	10,1	16,2	9	11,9	14,9	14,7
ŽALIOJO OBUOLIO PADĖKOS KONCERTAS	10,3	25,8	9,4	11,2	2,9	4,3	8	20,1
LKL ČEMPIONATO FINALAS /LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS 4	9,6	22,6	12,7	6,9	4,4	7,1	10,4	12,9
LKL ČEMPIONATO FINALAS /LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS 2	9,1	20,9	12,8	5,9	7,1	8,7	8,7	11
GELBSTINT EILINĮ RAJANĄ	8,3	30	10,5	6,3	2,5	10,8	9,7	8,9
24 SEKUNDĖS	7,7	9,7	10,4	5,4	5,9	6,1	8,8	8,2
PANORAMA	6,6	14,1	6,7	6,6	1,4	2,3	4,6	14
LKL ČEMPIONATO FINALAS /LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS 3	6,4	16,8	9,3	3,9	2,5	5,9	6,6	8,8
TAIKDARYS	6,2	24,8	7,5	5	1,6	6,3	6,3	8,7
PRAŠAU ŽODŽIO	5,9	15,4	5,2	6,5	1,2	1,7	3,7	13,3
GERAS ŪPAS	5,9	21,8	5,5	6,3	0,9	2,1	3,5	13,5
LKL ČEMPIONATO FINALAS /LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS 1	5,8	17,7	8,4	3,6	2	5,4	4,8	9,5
VISUOMENĖS INTERESAS	5,3	14,3	5,1	5,5	0,4	2,2	3,1	12,3
RUSLANOS LABDAROS KONCERTAS	5	25	5,1	4,9	2,5	3,4	4,3	8
BĖDŲ TURGUS	4,9	12,2	3,8	5,9	0,9	1,7	4,1	9,8
SAVAITĖ	4,9	13,1	4,4	5,2	1,1	1,4	3,8	9,9
GAMTOS JĖGOS	4,7	21	4,7	4,6	2,1	3,5	5	6,3
AMERIKOS GROŽYBĖS	4,4	20	4	4,8	2	2,2	4,9	6,2
SPAUDOS KLUBAS	4,3	14,3	4,1	4,4	0,7	0,9	2,7	9,8
PAGALBOS TELEFONAS	4,3	12,1	3,3	5,2	1,3	1,3	3,4	8,6
LIETUVOS DAINŲ DEŠIMTUKAS	4,1	16,5	3,2	4,8	1,7	2,6	3,2	7,1
GILUS SUKRĖTIMAS	4	20	4,5	3,6	1,6	6,2	3,8	4,8

2005 m. gegužės mėn. populiariausios BTV laidos

LAIDOS PAVADINIMAS	BENDRAS		REITINGAI PAGAL LYTĮ		REITINGAI PAGAL AMŽIAUS GRUPES			
	TVR	Reach%	VYRAI	MOTERYS	4-15M.	16-25M.	26-49M.	50 + M.
SUKURTA PAGAL TIKRUS FAKTUS/TEN, KUR SUTEKA UPĖS	7,5	23,9	7,9	7,2	3,9	4,3	7,5	11,1
NAUJASIS RUSIJOS KINAS/TAIGOS ROMANAS	6	19,9	7,1	5,1	0,5	3,9	8,5	7,3
PAGALIAU PENKTADIENIS /RAUDONASIS KARŠTIS	5,4	20,2	6,1	4,8	4	1,6	6,1	7,1
MENTAI	5,1	14,5	5,3	4,9	4	2,3	5,1	7,1
PRIEBLANDOS METAS	5	14,3	4,7	5,3	1,4	2,2	3,8	9,8
NACIONALINIO SAUGUMO AGENTAS	4,9	12,6	5,4	4,5	2,2	1,5	5,2	7,6
GERIAU NEBŪNA	4,4	12,7	4,2	4,6	1,4	3,5	4,1	7
PIRMADIENIO SEANSAS/PALIKTI PO PAMOKŲ	4,4	14,2	4,8	4,1	3,4	2,3	3,9	6,6
PIRMADIENIO SEANSAS/ŽIURKĖS	4,4	19,6	4,4	4,4	3,4	3,2	5	4,7
PAGALIAU PENKTADIENIS/BERETOS SALA	4,3	18,8	5,3	3,4	2,4	3,1	4,6	5,6
UŽDRAUSTA ZONA	4,2	9,5	3,7	4,6	1,8	4	4,1	5,8
SUKURTA PAGAL TIKRUS FAKTUS/PASKUTINIS KARAS	4,2	20,8	4,3	4,1	1,2	1,8	4,2	7
NAUJASIS RUSIJOS KINAS/KOLCHOZO LINKSMYBĖS	4,1	19,1	4,4	3,9	3,3	1,6	5,2	4,5
ŠAMOKSLO TEORIJA	4	12,8	3,7	4,3	1,1	1,5	2,2	9
VELNIO RATAS	4	6,6	3,3	4,6	2,1	3,8	2,8	6,7
PIRMADIENIO SEANSAS/ŽIURKĖS 2	4	16,2	4,6	3,6	1,1	5	4,6	4,7
NAUJASIS RUSIJOS KINAS/DŽOKERIS	4	18,4	4,1	3,9	1,5	3,3	5	4,6
MEILĖS ISTORIJOS/KAMBARINĖ IR MILIJONIERIUS	3,9	15,6	3,8	4	1	4	3,6	6
DAPKAI IR BUTKAI	3,8	10,9	4,2	3,4	1,2	4,7	2,8	6,2
NAUJASIS RUSIJOS KINAS/ĮKAITĖS ŠEŠTADIENIS	3,8	14,8	3,3	4,3	2,1	2,7	4,6	4,5
MEILĖS ISTORIJOS/ĮSIMYLĖJĘS BANKININKAS	3,8	15,3	2,3	5,2	0,3	1,5	4,2	6,6
PIRMADIENIO SEANSAS/PROTŲ MEDŽIOKLĖ	3,7	15,3	4,8	2,7	1,5	4,9	4,3	3,6
MEILĖS ISTORIJOS/MEILĖ BERMUDOJE	3,6	14,3	2,9	4,2	1,6	2,2	2,8	6,3

2006 m. balandžio mėn. populiariausios LTV laidos

LAIDOS PAVADINIMAS	BENDRAS		REITINGAI PAGAL LYTĮ		REITINGAI PAGAL AMŽIAUS GRUPES			
	TVR	Reach%	VYRAI	MOTERYS	4-15M.	16-25M.	26-49M.	50 + M.
TV FORUMAS. SPECIALI LAIDA	9,6	19,6	9,5	9,8	0,4	3,6	7,4	20,3
TV FORUMAS	7,9	16,8	7,8	7,9	1,1	1,6	6	16,8
GERO ŪPO	7,7	17,9	6	9,1	1,7	1,7	3,2	19,1
PANORAMA	7	15	6,8	7,2	1,7	2,1	5	14,7
SPAUDOS KLUBAS	7	15,7	7,1	6,8	0,7	2	4,4	15,8
JUOKIS 2006	6,6	20,4	5,7	7,4	2,1	2,4	5,4	12,4
METRO	6,1	22,5	7	5,3	2,4	4,3	4,6	10,8
FOLKŠOKAS	5,9	23,2	4,8	6,9	2,7	3,9	5,1	9,6
URBI ET ORBI	5,8	9,5	5,4	6,1	1,8	1	5,3	10,9
SEB BBL. FINALAS/LIETUVOS RYTAS-ŽALGIRIS	5,8	16,2	8,1	3,7	2,4	6,1	6,9	6,3
BĖDŲ TURGUS	5,6	13,2	4,3	6,8	2,3	2	4,4	10,7
VELYNAKČIO LITURGIJA	5,4	16,7	4,1	6,5	1,5	1	3,6	11,6
SVETIMAS BILJETAS	5,3	20,7	3,9	6,6	3,4	3,7	6	6,3
SAVAITĖ	5,1	15	4,3	5,8	1,5	1,7	4,3	9,8
VELYKŲ ŠV.MIŠIOS IŠ ŠV.PETRO AIKŠTĖS	5,1	12,1	4,3	5,9	2,6	0,6	4	10
TUZINAS	4,9	6,5	4,6	5,1	1,3	1,5	3,7	9,8
LIETUVOS DAINŲ DEŠIMTUKAS	4,9	20,3	4,6	5,1	1,7	3,2	4,4	8
HUMORO AKADEMIJA	4,9	15,8	4,6	5,1	2,2	2,9	3,8	8,6
TERNERIS IR HUČAS	4,9	14,3	5,7	4,2	1,7	4	5,7	6,2
SABRINA VYKSTA Į ROMĄ	4,6	13,4	4,2	4,9	5,6	2,3	5,1	4,4
PAGALBOS TELEFONAS	4	13,5	3,2	4,6	1,7	1,3	2,6	8,2
KEITĖ IR LEOPOLDAS	4	18,3	3,1	4,8	0,9	3,8	5,3	4,5
EGIDIJAUS SIPAVIČIAUS ŠVENTINIS KONCERTAS. TAVO MELODIJOS KITAIP	4	16,3	3,4	4,6	1	1,6	2,8	8,2